

KUBBEALTI

AKADEMİ MECMUASI

Yıl : 1

Ekim 1972

Sayı : 4

AKADEMİ MECMÛASI

•
Sâhibi

Kubbealtı Cemiyeti
adına İdare Heyeti
Başkanı

İlhan Ayverdi

•
Yazı İşleri Müdürü

Şeymâ Taşcıoğlu

•

Müdür

Nihad Sâmi Banarlı

Yıl : 1

1 Ekim 1972

Sayı : 4

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Fiâtı 5, yıllık abone bedeli 20 T.L. dır. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir: Her sayının ücreti, Avrupa için 350 krş. Amerika için 10 lira 25 krş. tur. (Abonelerin, değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.) İlan ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.

Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, No. 81 İstanbul; P.K. 107 —
Beyazıt. Tel. 22 95 17

Basıldığı Yer : *Baha Matbaası*

Kapak Kompozisyonu : *Aydın Yüksel*

İÇİNDEKİLER

	Sahife
Kültür Ve Yangın	** 5
Çıksalın	Sâmiha Ayverdi 9
Eli Silâhlı Gençler	Yahya Kemal 13
Son Yazıları	Orhan Seyfi Orhon 16
İsimsiz Kit'alar	Faruk Nafiz Çamlıbel 25
Bogazici'nde Bir Temel Taşı	Ekrem Hakkı Ayverdi 26
Hüseyin Rahmi'nin Halkçılığı	Fevziye Abdullah Tansel 36
Osmanlı Türkçesi ve Osmanlıca	Faruk K. Timurtaş 47
Edebiyatımızda Vatan Sevgisi Ve Fikret'in Vatancılığı	Nihad Sâmi Banarlı 53
Bir Kitabın Yankıları	65
Yeni Kalemler	Asuman Sargut, Sabri Galib Nakibler, Attilâ Özçelik, Mehmet Bayraktar 71
Millî Kültürümüze Hizmet Eden Müesseseler	73

Milliyetimizin, kültür ve edebiyatımızın ve
Kubbealtı Akademisi'nin büyük kaybı :

Orhan Seyfi Orhon

KÜLTÜR ve YANGIN

Kültür kelimesinin aslı, Lâtince **Cultūra** : Kùltûra'dır. Kelime, Lâtince **zırâat** mânâsındadır. Yâni, toprağı kazmak, içine tohum ekmek ve zamânı gelince, bu topraktan mahsûl almak'tır. **Cultūra**, yine Lâtince (mecaz ve teşbih yoluyla) **terbiye** ve **yetiştirme** mânâsında kullanılır.

Bu iki kökten hareket edildiğı içindir ki, **kültür**, milletlerin ve medeniyetlerin târihinde köklü bir mânâ ifâde eder, hattâ bizzat **medeniyet** mânâsına da gelir.

Bir milletin medeniyet târihinde elde ettiğı hayat bilgileri, hayat tecrübeleri; milletçe yaratılan **ilimler** ve **sanatlar**; büyük millet olarak kazanılan çeşit çeşit kaabiliyetler ve **zaferler**, o milletin yeni nesillerinin rûhuna ve kafasına; en kıymetli birer **tohum** gibi ekilir. Bu mânevî zırâat, bilhassa **millî dil**, **millî târih** ve **millî edebiyat** vâsıtasıyla yapılır. Bu **millî kültür** tohumu, genç ruhlarda ve genç kafalarda (nataslı toprakta tohum filizlenir gibi) feyizle filizlenir; kök, gövde meyva ve mahsûl verecek bir canlılık ve devamlılık kazanır; yeni kültür, yeni sanat, yeni medeniyet âbideleri böyle bir kültürün tekâmülü grafiğinde yükselir; tabiâtin gittikçe gelişen her eseri gibi, gittikçe daha üstün, daha olgun yükselişler yaratır.

Köklü milletlerin yeni nesilleri, kendilerini asil tohumlardan yetiştiren atalarının bu kültür miraslarını kaybetmeme-

ğe çalışırlar. Çünkü bu tohumun kıymetini bilecek mayada; böyle bir ahlâkta ve fazilettedirler. Esâsen, kaybederlerse bir daha **hâlis meyva** olamazlar. Zamanla soysuzlaşır, bozulur, kurur veyâ gürürler. Yâhud da başkalarının kültürleriyle beslenerek, **kendileri** olmaktan uzaklaşır, başka millet olur, ya da başka milletlere zebûn olurlar.

Kültür dünyasında, **Doğu kültürü, Batı kültürü, İslâm kültürü, Türk kültürü, halk kültürü** gibi tâbirler vardır. Bunlar ve benzerleri, yeryüzünde çeşitli kültürlerin varlığını isbatlar. Bunlar içinde bir milleti büyük millet olarak yaşatan en mühim kültür, **millî kültür**'dür. Türk milletinin cihan hâkimiyeti târihinde bir **Türk kültürü**, bir de **Türk - İslâm kültürü** vardır. Türk kültürü Ortaasya topraklarında başlar, sonra İslâm medeniyetine dâhil ve hâkim bir milletin kültürü olarak dünyanın üç kıt'ası üzerinde devâm eder. Bu, eski Türklüğün, ortak İslâm medeniyeti içinde **Türk üslûbıyla** şahlanmasıdır. Çünkü büyük milletler, yeni medeniyetlere kendi millî üslûplarıyla girerler. Anadolu ve Balkanlar Türkiyesindeki Türk yükselişi bunun en canlı örneğidir. Biz, târihteki ve coğrafyadaki en büyük devirlerimizi böyle bir kültürün nurlu ikliminde yaşadık. Millî kültürümüze sâdik kaldığımız ölçüde büyüdük. Ona ihânet ettiğimiz zamanlarda küçüldük.

Bu noktaya tekrar döneceğiz. Şimdi önce şu husûsu belirtelim:

Cultûra kelimesi, Fransızcada **kültür**, İngilizcede **Kalçır** sesiyle millileşmiştir. Aynı kelime Almandada **Kultur** yazılır ve öyle okunur. Daha mühimmi, kelimeyi Lâtineden ve birbirinden alarak kullanan, Avrupalı, Asyalı, Amerikalı v.b. milletlerin hiçbirisi, kökü Lâtinedir diye, bu kelimeye düşman kesilmemiştir.

Canlı kelimelere düşman olmak, ya maksatluların, ya düşman emrinde çalışanların, ya da yobazların veyâ aldatılmışların mârifetidir.

Biz, Türkler de **kültür** kelimesini Fransızcadan alarak benimsemiş bulunuyoruz. **Ziya Gökalp**, bu mefhûmu **hars** sözüyle ifâdeye çalışmıştı. **Hars**, Arapça idi ve tıpkı **cultûra** gibi, çift sürme, tarla işleme mânâsındaydı. Kısa bir zaman için tutunur gibi de olmuştu. Fakat dilden çabuk düştü. Bunun sebebi, bir **Millî Edebiyat Çığır**ı devrinde, bir Avrupalı kelimeyi, Türkçeye hâlâ bir Arapça kelime hâlinde getirmekti. Daha sonra bu kelimeyi yeni Türk alfabesiyle yazmak zâten mümkün olmadı. Çünkü **hars**, **Ha** sesiyle başlarsa da ince **R** ile devâm edip ince **S** ile nihâyetlenir. Böyle bir kelimeyi ise bugünkü imlâmızla hâlâ yazmaya imkân yoktur. Yeni Türk-Lâtin alfabesi, sırf Türkçenin sesini kabalaştırmak gaayesiyle bir türlü ıslah edilmediği için, bu kelime bugün yazılsa bile, ancak ısıırır gibi bir sesle, **hars** okunur.

Bütün bunları ne diye yazıyoruz? Çünkü, son günlerde memnûniyetle öğrendik ki İstanbul'daki **Kültür Sarayı'nı** yakalananlar, yakalanmışlar. Böyle bir cinâyet için, bir **dış ülke'**den, bol ölçüde para aldıkları da meydana çıkmış.

Bu hayırlı bir havâdis'dir.

Bütün acı vak'alarına rağmen bizi, kimlerin ve hangi maksatla yıkıp yakmak istedikleri, hele içimizde, kimlerin ve hangi faâliyetlerle bu dış emellere âlet oldukları da bir gün, büyük milletimize açıklanırsa, bu, daha da hayırlı hâdise olacaktır. Ashını ararsanız, şuurlu ve büyük **irfan** sâhibi milletimiz, bunu bilmiyor değildir. Türkiye'nin içli dışlı, türlü sabotajlara rağmen, hâlâ çelik gibi ayakta duruşu, esâsen, engin tecrübeli halkımızın, bu hiçbir millette görülmeyen **irfan** üstünlüğündendir.

Vaktiyle, büyük bir **millî kültür** şâirimiz, **Ziya Gökalp'in**, kendisini anlamazlıktan gelerek söylediği: "**Gözün mâzidedir, âti değilsin!.,** târîzine şu cevâbı vermişti:

Kökü mâzide olan âti'yim.

İşte **millî kültür**'ün en vecîz târifi budur. Aynı şâir, nasıl bir **millî kültür hazinesi** olduğunu da, Türkçenin en güzel ve en üstün şiir ve nesir kitaplarıyla, azîz milletinin irfânı önüne sermiş bulunmaktadır.

Millî kültürün en vecîz târifi bu olduğu içindir ki bizim iç ve dış düşmanlarımız, milletimizin büyük bir yarına, kendi üslûbuyla ve kendi temelleri üzerinde yükselmesini önlemek için, bizim **kök**'ümüzü kurutmak gayretindedirler.

Evet, **Kültür Sarayı**'nı yakanlar yakalanmışlardır. Foyaları da meydana çıkarılmıştır.

Bizce bu, yalnız sevinilecek bir netice değil, aynı zamanda sevinilecek bir başlangıçtır. Çünkü **Kültür Sarayı**'nı yakanlar yakalandılar ama, doğrudan doğruya kültürümüzü yakan ve millî kültürümüzü kökünden kurutmaya çalışanlar hâlâ aramızdadırlar.

Bunlar, bizim dilimizi bozanlar, târihimizi küçük düşürmeğe yeltenip yeni nesillerde ecdad sevgisi ve **millî güven** diye birşey bırakmamaya çalışanlardır. Bunlar, bilhassa yakın târihimizi falan veyâ filân damga ile damgalayanlar, kısaca, Türk nesilleri arasında her bakımdan uçurumlar açanlardır.

Kültür Sarayı'nı yakanları adâletin pençesine verenler, bizzat kültürümüzü yakanların kimler olduğunu elbette öğrenmişlerdir. Bir gün onların da bu hareketi niçin yaptıklarını ve kimlerin emrinde çalıştıklarını elbette meydana çıkaracaklardır.

Temennimiz bu günün uzakta olmamasıdır.

ÇIKSALIN

Pâmîka Ayverdi

Kanûnî Sultan Süleyman'ın ilk saltanat yılları, Rodos adası ve Belgrad kalesinin fethi ile başlar. O Rodos ki, haçlı seferlerinden beri buraya yerleşen şövalyeler tarafından surlar ve kaleler ile tahkîm edilerek zaptedilmez hâle getirilmişti. Nitekim *Fâtih*'in orduları bu çetin seferden eli boş dönmüş ve *Yavuz*, Safevî devletini âlem haritasından silmek tasavvuriyle ikinci İran muharebesini plânlarırken devlet adamları tarafından Rodos seferine teşvîk edildiği halde, bu fikre yanaşmamıştı. İşte *Kanûnî*, babasının *Hırsız adası* diye adlandırdığı bu muhkem beldeyi altı ay süren çok şiddetli bir savaştan sonra İstanköy ve Bodrum kaleleriyle berâber fetheylemişti.

Müslüman Türk anlayışına göre cenk, bir saldırganlık, bir kırma ve kırılma işi değil, prensip adına girişilmiş fîsebilillâh bir cihad idi. Onun için de *Kanûnî*, bir muharebeye girişmeden evvel, maddî kuvvetlerin ikmâli kadar mânevî kuvvetlerden istimdâd etmeyi de ihmâl etmezdi. Öyle ki, gözlerinden yaşlar akıtıp yüzünü yerlere sürerek, bir yaradılmış acziyle yaradana sığındıktan sonra, muhteşem ordularının önüne düşer ve gittiği yerlere *tevhid*'i taşırdı.

Türklerin bir sevgiliye hayran olur gibi gönül koyup *Dârü'l-cihâd* diye adlandırdıkları Belgrad dâ yine gözleri sonsuz ufuklara dikilmiş ordular için bir atlama taşı olmuş bulunuyordu. Nitekim büyük hâkanın cülusunun altıncı senesinde Garbe doğru çıkardığı orduları, dört aylık bir uruştan sonra bu şehri de imparatorluk hudutları içine almıştı.

Fakat Türkler tarafından ele geçirilen Belgrad şehri küçük, harap ve bakımsız bir kasabadan ibâretti. Kısa zamanda îmar ve ihyâ edilerek Rumeli'nin en namlı ve en şanlı beldelerinden biri hâline getirildi ve bilhassa Garbe kalkan kuvvetlere bir ordugâh vazîfesini gördüğü için de askerlik târihi onun *Dârü'l-cihâd* olarak künyeledi.

İşte Türk kılıcının açıp Türk medeniyetinin îmar ve ihyâ ettiği şehirlerden bir şehir olan Belgrad'ın fethinden yüzelli sene sonra, gördüklerini bir ressam fırçası sadâkatiyle çizen *Evlîyâ Çelebi*, karşımıza canlı ve ihtişamlı bir medeniyet tablosu koyar. Süleyman Han Câmî'nin minâresine çıkıp bu "şehir-i azîme nazar ettiğinde,, karşısına serilen panorama, akıl durduracak bir azamettedir. Her biri yüzler ile sayılan imâretler, medreseler, mektepler, çeşmeler, sebiller, çarşılar, pazarlar, hanlar, kervansaraylar, hamamlar, saraylar ile bu şehir artık, bir medeniyet merkezi Türk medeniyetinin îmar ettiği bir cennet köşesidir.

Çarşı ve pazarlarında dört bine yakın dükkân ve yirmiden fazla han vardır. Birer âmme hizmeti müessesesi olan kervansaraylarında ise, bir ay misâfir kalanlar dahi hayrât sâhibine hayır duâdan gayri bir habbe ödemedem konup göçerler.

Hele Sokullu Kervansarayı, altı üstlü yüzaltmış odası bulunan ocaklı, develikli, ahırlı ve kale misâli demir kapılı bir kârgir binâdır ki her gece kapıcıları ve bekçileri davul çalarak kapılarını örterler. Kapısının üstünde "*Bu kervansarayaya konan oldu hep revân,*" yazısı da târihidir.

Orta Hamam, Süleyman Han hamamı, Aşağı Hamam, Çukur Hamam, Çinili Hamam, Beyram Bey Hamamı'ndan gayri, iki yüze yakın hânedân sarayının her birinde, temizliği imânın yanına koymuş bir cemiyetin suya olan aşkını gösteren hârikulâde zarif ve san'atlı hamamlar da vardı.

Şehrin refâhını artırmaya têsir eden sebeplerin başında bir ticâret merkezi olmasından başka transit ticâretin güzergâhı oluşunun da têsirini görmek lâzımdır. Mısır, Şam, Trablus, Beyrut, İzmir gibi imparatorluğun her tarafından gelen ve her tarafına giden ticâret kervanları, burada çözümlüp burada bağlanır. Yine buradan Avusturya, Macaristan, Polonya, Venedik ve İsveç'e geçerek, hareketli ve bereketli bir ticaretle şehrin yüzünü güldürür. Bilhassa Tuna gemileriyle gelen mallar yüzünden şehirde hayat son derece ucuz ve geniştir.

Kış bastırıp Tuna'nın donduğu zamanlar ise, dış pazarlar ile alışveriş kesildiğinden, bu defâ iç piyasa harâretlenir. Safâlar artar, eğlenceler bollaşır, sıcak divanhânelerde ziyâfetler çekilir, şenlikler ziyâdeleşir; öyle ki, bir ziyâfette misâfire çıkarılan tatlı nev'i, şâyet on türlüden eksik olursa, o dâvet sâhibi yeni bir dâvet çekmek zorundadır.

Değil eli açık kapısı dayalı hânedân saraylarında, halk arasında dahî refah ve hayat seviyesi öyle istikrarlı ve kıvamlı bir ölçüye varmıştır ki iktisâdî, idârî ve sosyal mes'elelerini halledip yerli yerine oturmuş bir cemiyet, bağrında gidişen enerjiyi ancak medeniyet hamleleriyle yatıştırabilir. İşte bunun için de baştan aşağı memleket coğrafyası müze şehirler ile donanmıştır. *Belgrad* da bunlardan biridir.

Burada, Türk Medeniyetini âbideleştiren her eserin cismi kadar ismi de ne kadar yerli, ne kadar mahallî, ne kadar şahsidir. Hattâ mahallelerin ve sokakların adları bile o yekpâre medeniyet manzûmesinin birer hecesi gibidir: Bayram Bey, Eynehan Bey, Yımış Ağâ, Namazgâh, Emir Hüseyin, Ovacık, Taşlık, Çıksalın...

Çıksalın... ne hareketli ne sihirli ve şiirli bir isim, ne câzib, ne füsunlu bir temennî... belki de tâ *Süleymân Han* orduları ile gelerek *Evlâd-ı Fâtihan*'dan olan bu yiğit halka ibdâ ve ihyâ ettikleri şehrin letâfeti ortasında çıkıp salınmak en yakışan bir harekettir.

Amma belki de bu, çıkıp salınması beklenen bir sevgiliye söylenmiş istiyaklı bir yalvarıştır.

Öyle ya... zaferlerin, seferlerin kahramanları değil mi-

dir ki, aşkların, iştiyakların gerçek zebûnu olmuş, er meydanının gaalibleri, sevda yolunun mağlûbu olmayı bir başka kahramanlık saymışlardır.

Evet, neden çıkıp salınması istenen nazlı bir dilber, sırma perçemli, lâ'l dudaklı, güzelden güzel, hasnâ, müstesnâ bir edâlı yâr olmasın?

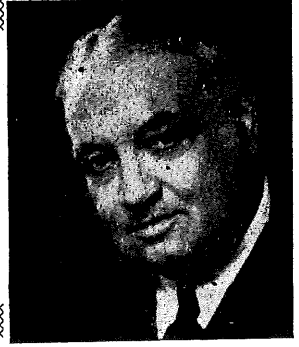
Ama yalnız kendisi değil, babası hattâ babasının babası da burada doğup büyümüş, bütün o beye, beyzâdeye, kıza, kızana topyekûn Muhammed ümmetine, gün olup topraklarına düşman ayağı basar basmaz, salınıp gezmek değil, arkalarına bakmadan kaçıp göçmek düşmüştür.

İşte hangi asırda olursa olsun, Müslüman-Türk istilâcılığı ile Hıristiyan Avrupa istilâcılığı arasındaki aşılmaz fark buradadır. Osmanlı idâresine geçen ülkeler siyâsî hüviyetlerini kaybederler, fakat içtimâî, iktisâdî ve vicdânî bir istiklâl ve devam içinde millî bünyelerini muhâfaza ederek huzûr ve emniyetle yaşarlardı. Müstemleke şuûruna tamâmen uzak ve yabancı olan Osmanlıların her fethettikleri yer bir anavatan olup her zaptedilen ülkenin sâkinleri dost ve kardeş muâmelesi görürdü.

Hıristiyan Avrupa, bunu ne o zaman anladı ne de şimdi anlayabilmektedir. Zira onlar pusulayı îcad ve buhârı keşfederek varıp gittikleri her memleketin halkını kendi iktisâdî ve ticârî çarklarını döndürecek bir makina yerine koymak sûretiyle aralarında dâimî bir efendi - uşak mesâfesi muhâfaza ettiler. Osmanlı İmparatorluğu ise, altı milyon kilometre karelik coğrafyası içine aldığı yirmi iki milleti, kudretli ve şevketli yapısı ile hak ve adâlet şuûrunu asırlar boyu sürdürmüştür.

Gün olup panislâvizm parolası, ortodoks milletlerin önlerine bir serap gibi gerilip millî heyecanlarını kamçılایınca, Türk Kültür ve Medeniyetinin îmar ve ihyâ ettiği bütün Rumeli gibi, cehennem kesiliveren Belgrad cennetinin halıkına da, artık bu şehirde salınıp gezmek değil, malını helâl edip canını âzâd ederek arkasına bakmadan kaçmak düşmüştür.

YAHYA KEMAL'DEN DÜŞÜNCELER

Eli Silâhlı Gençler

Türkçülüğün yeni inkişâf ettiği senelerde, İstanbul Türk Ocağı'nda konferanslar verirken, Tanzîmât'ın birçok taraflarına hücum ettiğim gibi, Vak'a-i Hayriyye'den sonra *Sultan Mahmud'un, Yeniçeri'yi* hatırlatan herşeye saldırmasını şiddetle tenkid ediyordum. Meselâ Vak'a-i Hayriyye'yi müteâkip *efendi* ve *celebi* bir nesil yetiştirmek gayreti yüzünden eski sporlarımız tamâmıyile zâil olmuş ve nihâyet, *İstanbulün* denilen Osmanlı kisvesinin altında, o hükûmetin tam istediği gibi, uslu, akıllı, elpençe dîvan durur, mütebasbıs, başı aşağıda, sessiz, erkekliğin her türlü gösterişinden, yürüyüşünden ve hareket edişinden mahrum bir kâtip nesli yetişmişti. Bu devirde Osmanlı nesline bakan bir ecnebî, eski döğüşken, gür sesli ve erkek Osmanlıların oğullarını tanımazdı. Gerçi Vak'a-i Hayriyye'den evvel, edepsizleşen asker ocaklarının têsiri altında, Türk genci it ve bıçkın bir şekil almıştı. Kavuk bir yanda, göğüs bağı açık olarak bir elinde balmumundan bir mum yakmış ve kuşağını çözüp yere bırakmış bir babayiğit: *Mumumu söndüren ve kuşağıma basan var mı!* demek olan bir meydan okuma üslûbu ile gezinir ve (bu) heybet, o devrin en câzib bir manzârası (gibi) görünürdü. Vak'a-i

Hayriyye'de Yeniçeri ve diğer ocaklar boğulduktan sonra *Sultan Mahmud Hukûmeti* var kuvvetiyle bu manzarada görülen kaldırım kabadayılığına saldırmıştı. Bu saldırış o derece şedîd olmuştu ki Yeniçeriliğın üslûbu yalnız hayatta ve sokakta değil, bu üslûbu ifâde eden mezar taşlarının kaldırılmasıyla, mezarlıklarda bile zâil oluverdi. Mumunu yakan ve kuşasını sürüyen kabadayı'ya mukaabil, önu ilikli *kâtip* neslinin ikbâl devri başladı. Kâtibe karşı incizâb, halk türkülerine bile geçti. Evlenmek isteyen kızın beğendiğı genç, kâtib'di. Daha sonra, zevkin terakkîsiyle *doktor* oldu. *Kâtib* ve *doktor* kahramanı, türkû ve şarkılarda bir tekâmül gibi göze çarpar.

Sultan Mahmud'un kabadayılığı kaldırmak gayretine misâl olmak üzere nakledilen birçok fıkralardan biri bilhassa dikkatimi celbetmişti; bu müceddid pâdişah, tebdil olarak gezindiğı bir gün, Beyazıd taraflarında, bir tütüncü dükkânında oturuyormuş. Dükkânın önünden, cepkeninin bir kolunu sarkıtmış, sol omuzunu yükselten bir külhanbeyi tavrıyla, şehlevend bir delikanlı geçiyormuş; *Sultan Mahmud*, bu adama fazla dikkat etmiş: "Yeni meydana çıkan, mülgaa Yeniçerilerden biri olacak!., demiş. Hemen tevkîfini ve imhâsını istemiş; müdâhale etmişler, nasıl tanıdığını sormuşlar: "Omuzundan ve yürüyüşünden anladım!., demiş. O delikanlıyı yaman müceddidin elinden kurtaramamışlar.

Evet bu yürüyüş ve bu geçiş, Yeniçeriliğın beşyüz senelik ifâdesiydi. Bu muazzam ocağın ise ilk asırlardaki bütün şan ve şerefi zâil olmuş ve hatırlarda son birkaç asırdaki edepsizliğı, yağmacılığı, düşman karşısından kaçaklığı, ırza ve nâmûsa taarruzu, itliğı kalmıştı. Bu unsuru, edâsı, tavrı ve üslûbıyla berâber, yerin dibine geçirmek bütün nâmuskâr insanların uzun müddetden beri şiddetle beslediğı bir hisdi. Bu derin ve şedîd his, nihâyet, *Vak'a-i Hayriyye* ile fiil hâline geçmiş ve insaf gözetmemişti.

Sultan Mahmud ve ondan sonra gelen pâdişah ve paşalar, diledikleri kâtip nesline vücud verdiler. *İttihâd ü Terakkî*'ye kadar okur yazar gençler ele tabanca almadılar. Güzelliğın bütün üslûbunu devlet rütbelerinde, nişanlarda, hızlı

veyâ yavaş aşılın bir silsile-i merâtibde aradılar. Fakat *İttihâd ü Terakkî*'nin zuhûrıyle berâber, tüfek ve bıçakla oynar bir gençlik *Mekteb-i Harbiyye*'nin bir sınıfından taşıverdi. Eski Yeniçerinin meydan kabadayılığı, bu defâ *tedâî* ve *komiteci* şeklinde uyanıverdi ve tekrar politika sâhasında göründü. Gerçi *İttihâd ü Terakkî*, Temmuz İnkılâbı'nı müteâkib, *tulumbacılığa* ve mahalle mütegalibeliğine münhasır kalan eski külhanbeyliği kaldırmakla, *Sultan Mahmud*'un bir taraftan eski eserini ikmâl etti; fakat eli silâhlı politika kahramanını tekrar uyandırmakla, onun zıddını vücûda getirdi ve nice kanlar bahâsına zâil olmuş bir unsuru tekrar meydana çıkarıverdi. Nitekim bunun bizzat *İttihâd ü Terakkî* bile zararını gördü ve nihâyet o da — *Yâkub Cemil* vak'ası münâsebetiyle — fedâîliği ber-taraf etti.

Fakat 1918 mağlûbiyeti, Mütâreke ve Kuvâ-yı Milliyye harekei şahsî kabadayılığın kıymetini bir daha tezâhür ettirdi. *İttihâd ü Terakkî*'nin en mensî fedâîleri ortaya atıldılar, milletçe alkışlanan kahramanlar oldular. Siroz'da o kadar kötü bir nâm bırakan edîbden bir *Sarı Efe* tipi, zencî *Dayı Mes'ud*'dan, İstanbul civârının müdâfii bir çete reîsi, *Ethem*'den ise âdetâ bir kumandan zuhûr ediverdi.¹

¹ Bu yazı 1920'de yazılmış ve bugüne kadar neşredilmemiştir.

Son Yazıları

Dilimiz, edebiyatımız ve milletimiz gibi **Kubbealtı Akademisi** de en kıymetli âzasından birini kaybetti. **Orhan Seyfi Orhon**, edebiyatımıza en az 60 yıl hizmet etmiş, yeri kolay doldurulmaz bir şâirimiz, milliyetçi ve idealist bir edibimizdi. Türkçeyi daha çocukluk yaşlarından başlayarak, sâde ve beyaz bir Türkçe hâlinde, dâimâ çok güzel kullanmıştı. Memleketimizde kötü maksatlı bir **dil yıkımı** hâlini alan, **uydurma dil** cereyânına bir an bile kapılmamış, sağlam karakterli bir muharrirdi. Kapılmak şöyle dursun, bu dil, kültür ve **millet yıkımı** hareketlerinin karşısına dikilmişti. Onun zıyâıyla, memleketimizdeki milli şuûr cephesi, yıkıcılarla son nefesine kadar mücâdele eden bir kahramanını daha kaybetmiş olmaktadır.

Mecmûamız **Orhan Seyfi**'yi unutmayacak, onun sanatını ve hizmetlerini tekrar tekrar anacaktır. Bugün, buraya 82 yaşında vefât eden şâirin, yine mecmûamız için yazdığı **İhtiyarlık** başlıklı, — şimdi büyük mânâ kazanmış — son yazısını alıyoruz. Onun arkasından da zamânımızdan 53 yıl evvel ne kadar temiz bir dil kullandığını isbât eden, **Annemle Hasbihâl** manzûmesini sunuyoruz. Bu şiirin ilk neşir târihi **26 Kasım 1919** dur.

Okuyucularımıza ve atalar yâdigârı Türk dilinin bütün aziz evlâtlarına bu acı kayıp dolayısıyla **Başsağlığı** dileriz.

İHTİYARLIK!

Orhan Seyfi Orhan

Yahya Kemal'in "Bin Temel Eser" yayınları arasında **Kendi Gök Kubbemiz** adlı kitapta son zamanlarına âit şiirlerini tekrar okudum.

Sanki ilk defâ okuyormuşum gibi beni heyecanlandırdı. Şâir, hayatının bu devrini çok iyi duymuş, çok iyi anlatmıştır.

Tatlı bir melânkoli içinde güneşin batışını seyretmiş ve nihâyet sükûnetle gözlerini yummuştur. Bu şiirler dünyâyı ve insanları tanımanın ve ondan sonrasını düşünmenin olgunluğu içindedir.

Bir gençlik devrinin şâiri **Yahya Kemal**, bir de bu devrin şâiri **Yahya Kemal** vardır.

Bunlardan birini diğere tercih etmek bir zevk ve mizac meselesidir. Ben ikincisini, sâdece kendime daha uygun değil, daha derin, daha orijinal buldum.

Dîvan Edebiyatı'nda bu pek yoktur, ama, yeni şâirler bu ayırımı yapmışlardır. Yalnız ayrı ayrı iki dünya duyguları altında değil, heveskârlık ve olgunluk devirleri şiirleri olarak...

İlk denemeleri gençlik, öbürlerini ustalık eserleri saymışlardır.

Doğrudur, fakat acemilik devri karalamaları başka şeydir; bu başka şey! O her sanatta, her meslekte vardır.

Eskiden şâirler ihtiyarlığı kabûl etmezlerdi. Duygularla dolu gönülleriyle “her dem tâze,, idiler. Şiire bu sirâyet etmemeliydi.

Şeyh Galip, Nâbî’yi bununla yeriyor:

*Eyyâm-ı heremde söylemiştir
Pîr olduğu demde söylemiştir.*

diyor. **Hâmid**, bu ayrılığı reddederek kendisiyle alay ediyor:

Karlar altında nev-bahârım ben!

Sonra bunu şöyle tamamlıyor:

Şâribü’l-leyli ve’n-nehârım ben!

Yalnız **İzzet Molla** şiirlerini ayırmıştır: *Bahâr-ı efkâr* gençlik şiirleri. *Hazâr-ı âsâr* ihtiyarlık şiirleri...

Fikret, ilk gençlik şiirlerini *Eski Şeyler* diye kitabının sonuna koymuştur.

İsterim genç iken ölüp gitmek!

diyen **Cenap Şehâbeddin** “Tâmât,, diye ilk gençliğinde çıkardığı şiir kitabından hiç bahsetmemiştir.

Yahya Kemal bunlardan ayrılıyor. Ama, bu pek de kolay olmamıştır:

*Bu def’a farkına vardım ki ihtiyarlamışım.
Hayâtı bir camın ardında gösteren tilsim
Bozulmuş anlıyorum, çıktığım seyâhatte.
Cihan ve ben değiliz artık eski hâlette.*

Yaşla berâber değişen dünyâyı şöyle anlatmaktadır:

*Mısır ve Sûriye, pek genç iken, hayâlimdi;
O ülkelerde gezerken kayıdsızım şimdi.
Bu gözlerim, medeniyetlerin bıraktığını,
Beş on yıl önce, görür müydü böyle taş yığını?
Bugünse yeryüzü hep madde, her ufuk maddî.
Demek ki âlemin artık göründü serhaddi.*

Bu şiirlerin şu mısraları şâirin gençlik hasretini anlatan tarafıdır.

*Ne Akdeniz'de şafaklar, ne çölde akşamlar,
Ne görmek istediğim Nil, ne köhne Ehamlar,
Ne Bâlebek'de lâtin devrinin harâbeleri,
Ne Biblos'un Adonis'den kalan sihirli yeri,
Ne portakalları sarkan bu ihtişamlı diyar,
Ne gül, ne lâle, ne zambak, ne muz, ne hurma ve nar,
Ne Şam semâsını yâle'le dolduran şarkı,
Ne Zahle'nin üzümünden çekilmiş eski rakı,
Felekten özlediğim zevki verdiler, heyhât!*

Bu şâir yaşlılığın kendine mahsus tahassüslerini anlatmamakta, yalnız gençliğe hasretini anlatmaktadır.

Kitapta bundan sonra gelen "Sonbahar" şiiri, hayatın sona erişini anlatıyor:

*İnsan duyar yerin dile gelmiş sükûtunu
Bir başka müskîye geçiş farzeder bunu;*

Ölümün izâhı şöyledir:

*Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Rûh öyle yollarır uyanılmaz bir uykuya.*

Yahya Kemal yavaş yavaş bu mâcerâyı benimsemektedir. Hatta bunu biraz da sitem ve bıkkınlıklâ şöyle söyler:

*Ülfet belâlı şey, fakat uzlet sıkıntılı,
Bilmem nasıl geçirmeliyim son beş on yılı?*

Nihâyet kendi gerçeğinin üzerine elini basıyor:

Dalsın yakında gözlerim artık son uykuma!

Ömrümüzün mukadder olan bitişini bir **Sessiz Gemi'**nin yolculuğu şekline sokan şâirin muhayyilesi işlemeğe başlıyor. Bu mâcerânın lirizmini **Sessiz Gemi** bize duyuruyor:

*Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhûle giden bir gemi kalkar bu limandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.*

Şâir kendini kadere teslim ederek hayâtın bu devrini tatmaya çalışıyor:

*Dönülmez akşamın ufkundayız. Vakit çok geç;
Bu son fasıldır ey ömrüm, nasıl geçersen geç!*

Hayâli bunu süslüyor:

*Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli!
Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli.*

İhtiyarlık devrinin şiirlerini ondan okuyoruz. Bunlar daha çok realist olmakla berâber öbürlerinden daha az lirik değildir.

Bakınız üstad, bu sona erişi son dileğiyle nasıl güzelleştiriyor:

*Bir saltanat iklimine benzer bu şehirde,
Hulyâ gibi engin gecelerde,
Yıldızlara karşı,
Cânanla berâber,
Allah içecek sıhhati bahşetse...
Bu kâfi...!*

Annemle Hasbihâl

Anne, zannetme ki günler geçti de
Değişti evvelki hissım git gide!
Bir hırçın çocuğum, değişmez huyum,
Seneler geçse de ben yine buyum!
Senden umuyorum tesellî yine!
Bugün şefkatine, muhabbetine
Zanneder misin ki yok ihtiyâcım?
Belki eskisinden daha muhtâcım.
Dünyânın tükenmez kederlerinden
Kalbim kırılrsa da böyle derinden,
Hayâtım büsbütün ye'se kapılmaz.
Tesellî bulurum içimden biraz
O derin sevgini hatırlarım da!

Her gece hıçkırın dudaklarımda
Hasretle anılan senin adın var.
Anne, hayâtımda bir tek kadın var;
Beni aldatmadı, sevdi dâimâ!
Gittikçe rûhumu saran bu hummâ
Başka sevgilerden yâdigâr anne!
Sevmeyen sevenden bahtıyâr anne!

Sorma ki başımdan çok şey geçti mi?
Âh, eğer anlatsam sergüzeştimi!
Bilmezsin kaç gece böyle ağladım!
Şimdi tecrübem var, artık anladım:
Aşk, o bir masalmış, yalanmış meğer.
Seven bir kalb için sığınacak yer
Yalnız o kucakmış, yalnız o dizmiş.
İnsanlar ne kadar ne merhametsizmiş!

Orhan Seyfi Orhon

Birinci Kitap, 12 Teşrinisâni 1335 (1919)

Orhan Seyfi Orhon'un vefâtından 7-8 saat önce kaleme aldığı, diğer bir son yazısı

Üniversitemizin pek kıymetli profesörlerinden bir hanımefendi ile konuşuyordum. Tabiat bilimleri kısmında kürsüsü olan bir profesör olmasına rağmen edebî kültürü çok geniştir.

Hafızasında şiirimizin en seçkin kısımları vardır. Zaten hafızasında böyle bir antolojisi olmayan, gerçek bir edebî kültür sahibi olamaz.

Büyük bir zevk alarak dinlediğim konuşmaları arasında bana dedi ki:

— Edebiyatçılarımızdan bir genç şikâyet etti: Nedir bu **Yahya Kemal**, dedi, şiirlerini kitap yapıp bastırıp duruyorlar? Bu yetmiyormuş gibi bir de enstitüsü varmış!

Orhan Veli dururken ona şâir denir mi? Onun şiirleri bastırılmaya değer mi? Okunur şey midir, o geri kafalı tatsız adamın şiirleri?..

Söyleyecek söz bulamadım. Dehşet duydum. Hangi taraftan alayım. **Yahya Kemal**, son devrimizde Türk edebiyâtının en büyük şâiridir. Her bakımdan en büyük şâiri!

Şiiri en geniş çevresi içinde anlayışla en kültürlü şâiri! Edebî zevkiyle kendi devrindekilere ışık tutan şâiri. Bizim şiirimizi dîvan edebiyâtımızdan başlayarak en iyi bilen o idi.

Dili, Türkçenin o gün için en güzel, en yeni şiir dili idi. Son şiirimizin müziği, onun sesiydi. Türk nazmına, şahsiyetinin en yeni damgasını o basmıştı.

Muallim Naci'den başlayarak Türkçeleşen aruz vezni onun şiirlerinde bizim sesimize uymuş, Türkçenin en tabii bir nazım ölçüsü olmuştur. Bir kelimenin nasıl kullanılacağını, hangi mânalara geldiğini **Yahya Kemal**'in şiiriyle gösterebilirsiniz.

Paris'ten yepyeni bir şiir zevkiyle, yepyeni bir şiir diliyle gelmişti. Tamamlanmamış şiirlerinden mısralar, beyitler dillerde dolaşıyordu:

“Şehsuvârâmı kılıç koymamak azmiyle kına,
Dolu dizgin koşuyorlardı akından akına!”

Herkes birbirine soruyordu: — Bu kimin?.. Bu kimin?

“Gece Leylâ'yı ayın ondördü,
Koyda tenhâ yıkanırken gördü.
Kız vücûdun ne güzel böyle açık,
Kız yakından göreyim sahile çık?”

Yine herkes soruyordu: — Bu kimin? Bu kimin?

Yahya Kemal, Türk milletini tarihiyle, sanatıyla, zevkiyle, aydını ile, halkı ile sevmekten doğan milliyetçiliği ortaya çıkarmıştır. Milletlerarası ölçülerle gerçek, medenî milliyetçilik onun milliyetçiliğidir.

Yahya Kemal'i sevmeyen, anlamayan adamın bu milletle ilgisi yoktur. En yetkili edebiyat tarihçimiz sayın **Nihat Sâmi Banarlı**, bu sevgiyle bütün çalışma hayatını ona, onun eserlerine vakfetmiştir.

Yahya Kemal'in kitabını karıştırıyorum. **Üsküdarın Dost Işıkları**'nda fakir Üsküdar halkı için yazdığı şu beyti okuyun:

**Gönlüm, dilim, kanım ve mizâcım ile sizdenim,
Dünyâ ve âhirette vatandaşlarım benim!**

İşte bizim milliyetçi halkçılığımız budur.

Kar Mûsikîsi'nde:

Duydumsa da zevk almadım İslâm kederinden.

İşte zevk ölçümüz. Rindlerin Ölümü'nden:

**Dönülmez akşamın ufkundayız, vakit çok geç,
Bu son fasıldır ey ömrüm, nasıl geçersen geç!**

**Ya o Süleymaniyede Bayram Sabahı, ya o Açık Deniz, ya o
Hayâl Şehir, ya o Vuslat... Kısaca şâirin bütün şekil güzelliği
ile kusursuz şiirleri?**

Demek bütün bunlar Orhan Veli'nin,

Yazık oldu Süleyman efendiye!

si, yâhut da:

Rakı şişesinde balık olsam!

sarhoşluğu yanında hiçmiş. Demek gençlerin rûhuna edebiyat bozgunculuğu, sokaktaki anarşinin en büyüğü, en kötüsü olarak nüfuz etmiş?..

Doğrusu dehşet duydum!

İSİMSİZ KİT'ALAR

1

Ne zafer destanı bekler, ne gazâ türküleri;
Feth'idir Fâtih'i takdise yeten tek başına.
Daha yirminci bahârında doğan şâh-eseri
Basiyor şimdi civanlar gibi beşyüz yaşına,

2

Saçımın akları, yâhut, yüzümün çizgileri,
Hasret eyyâmını takvim gibi bir bir sayacak...
Gelecek bir gün o sultan beni şâd etmek için;
Gelecek lâkin o gün benden eser bulmayacak!..

3

Ne bu dünyâda gözüm var, ne öbür dünyâda;
Bir saâdet midir ömrüm ki ölümden kaçayım?
Bir hayâl âlemi halketmedeyim keyfimce;
O haremgâhı, bırak, ben kapayıp ben açayım!

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

BOĞAZIÇI'NDE BİR TEMEL TAŞI

Ekrem Hakki AYVERDİ

Kubbealtı Mecmûası'nın her nüshası, dil yaralarının gön-
lü kana boğan maddî, mânevî tasvir ve îzahlarıyla doludur.
Yaranın kangren olmaması yolunda her türlü gayretin ön-
cüsü olan mecmûada dil ve edebiyâtı, yine onun mensupları
celâdetle, kuvvetle anlatıyorlar. Zâten kalem ellerindedir ve
onlara vergidir; mevzûun sâhibi de zahmetini ve, elemi-
ni duyanlar da onlardır. “*Kahr-ı hasm eylemeğe elde asâ*” olan hâ-
melerini, serdengeçti cesâret ve azmiyle, onlar kullanıyorlar.
Ama hasım sarp bir kale içinde imiş de bu asâlar burçlarda
têsirsiz kalıyormuş. Asâ tutanlar etrâfı bir sarsın, *fakriüddem*
içeridekileri canlı cenâze yapacaktır. Gayr-ı meşrû yoldan
gelen altın şiringaları bile zehir olacaktır.

Çünkü millet muhâsara edenlerle berâberdir. Çünkü han-
çeresini yırtan seslerin, bin senelik sözünü, sazını susturmaya
savaştığını, cümlelerin, kelimelerin hergün beynine bir topuz
gibi indiğini duyuyor. Bunlar günlük cârî vakalardır; halkın
alâkası mütemâdîdir; aralıksızdır. Bu dil ve edebiyat kahra-
manları arkalarını büyük yere dayamışlardır.

Edebiyat ve dil böyle; ya sanatın diğer şubeleri? Ya tâ-
rih, ya mûsikî? Bu sonuncular kendilerini kurtarma yolun-
dadır ve ayrı bir bahis teşkîl ederler. Sanatla millet et ve ke-
mik gibidir; birbirinden ayırdetmek kaabil değildir; ama ne
yapalım ki bunlardan *mîmârî*, bir milletin hayâtına her sa-
bah yeni baştan doğmaz. Bu yüzden üstüne alâkayı çekmek
daha zordur.

Ama bu millet, asırlarla bütün dünyâ üslûplarının en yük-
seğini göğsünde saklamış bu millet, hakîkî mîmârîyi başar-

muş bu millet, bugünkü seviyesiz yapıcılığa nasıl tahammül edecektir? Çünkü birgün benliğini bulacak, eski hâline erişecek, dili, edebiyâtı olacak, fakat başını sokacağı bir mîmârî dam altı bulamayınca inkisâra uğramayacak mı?

Bugün mîmârî yoktur; tekniğin üst üste koyduğu, yan yana yapıştırdığı yığınlar vardır. Bizim eski binâlarımız zamanının yaşama usûlüne uygun ve teknik vâsıtaların hepsini hâiz bir mîmârî içinde idi. Avluları, bahçeleri, ağaçları, kapısı, penceresi, manzarası, dış nisbet ve âhengi, iç kısımların ferah rahatlığı, mahremiyet ve sükûn çerçevesi ve tezyinâtı birbirini tamamlayan bir kül teşkil ederdi.

Bugün de yeni yaşama tarzına uygun her cins yapı, mesken, âbidevî binâ yapılacaktır; fakat tabiati bozmadan, bozmak ne kelime bir azıcık olsun zorlamadan yerine oturtulması şartıyla. Bir binânın eklenemez, bozulamaz bir kül teşkil etmesi, iç ve dışın tek kıvamda olması, ilk görüşte emniyet ve selâbet manzarası hâsil etmesi gibi şartlar, insan için hava ne ise mîmârî için de odur.

Bugün ise bunlar toptan noksandır; istediği kadar duvarı, merdiveni mermer, tertîbâtı lüks ve konforlu olsun! O *be-tebe* kaplı, sâdece bir cam cepheden başka mârifeti olmayan, tornadan çıkmış gibi bir çırpıda birbirinin taklidi apartmanları, hanları, bankaları bir tarafa bırakalım da daha göz önünde bir kaç misâli şâhit gösterelim :

İşte S.S. = Semerli Saray denilen *Belediye Binâsı*. Arada bir (O) sı eksik. Maamâfih mîmârî için bir S.O.S.'dir. Sanki tahta perde gibi bir duvarla *Şehzâde Câmiî*'ni Haseki'den Aksaray'a kadar gözden gizleyin denmiş, bu he-yulâ meydana getirilmiş. Merdiven başlarından dışarıyı görmek ne mümkün? Sıra sıra beton direkler pencereyi kapar, arka taraf, içinde güneş kaynayan bir cehennemdir. Tepesinde de biri düz, biri haçvârî iki semer.

İşte *Tarabya Oteli*. Denizden olsun, tepelerden olsun Boğaz'ı bozsun diye uğraşmış ve elhak başarılmış bir binâ!.. Bir ikincisi dünyâda bulunmayan Boğaz'ı, bir kapris uğruna fedâ edilmesi bir ihânettir demekle iktifâ edelim.

İşte *Hilton*. Yarın kenarına şöyle iliştirilmiş, yamyassı bir tahta perde. Bu binâyı yaparken İstanbul, Bursa, Edirne kurucularının, binâları uçurum kenarına oturtmadıklarını, toprağın âhengine uyarak, binâ ile tabiati birleştirdiklerini fark etmediler mi? Bir kerre Tahran'ın, Atina'nın Hiltonlarından olsun utanmadılar mı?

İşte yapılmakta olan *Sheraton*. Balta yüzü gibi keskin köşeler, penceresiz, dolu cidarlar ve sipsivri bir gövde üstünde yana kaykılmış bir ibik. Miktarları az, hacimleri ufak olsa da insanca yapılmış bâzı binâlara rastlanıyor. Meselâ *Maçka Oteli* uzaktan gözümüze böyle göründü.

Mimârîde bu sar'a buhranları nereden geliyor? Nereden olacak? Edebiyattaki aynı âmillerden... Birinciler hergün peşi peşine yapmağa uğraştıkları başkılıklarla, hergün uydurdıkları kelimelerle milletin ekseriyetini şaşkına çevirip lâf söyleyecek hal bırakmıyorlarsa, ikinciler tamâmı mecmûalardan aşırılmış, basma kalıp, teşhir câmekânı kıyâfetinde binâlar uydurup, millete mimârîsini unutturmağa çalışıyorlar. Nasıl birinciler ilimden, edebiyattan, dilden gaafil bir takım hâlinde, üstelik gayrimeşru bir mîrasyedi edâsıyla davranıyorlarsa, ikinciler de Türk mimârîsinden külliyyen habersiz bir muhit kurmuş bulunuyor ve aynı şekilde davranıyorlar. Dildeki uydurma ile yapıdaki bir köktendir. Birinciler hâşâ sümme hâşâ öz ve arı yaftalarını yapıştırmak ustalığını kendilerine siper yapmışlardır. Sanki bin senelik ceddinin târîhî tekâmülünü inkâr edip, en bayağı ve seviyesiz iptidâîliğe dönmek, Moğolca'ya, Ermenice'ye hattâ İslavca'ya sarılmak millî olmakmış tekerlemesini yuvarlıyorlar. Buna gülmemek ve gülerken ağlamaya dönmemek zordur.

İkincilerde emel birdir ama taktik başkadır. Onlar beynelmileciliğin arkasına sığınır. Bu yolda olanların hepsi suurla hareket etmezler; ama ne çıkar! Netice aynı olduktan sonra. Zîrâ bir millet için kendi milliyetinin önde tutulmadığı, hattâ şöylece yer almadığı bir beynelmilel görünme hevesi kadar küçültücü ve hazin ne vardır?

Bu beynelmilel olmaya sürüklenmenin, millî şahsiyetinden, an'anesinden ve târihinden soyunmanın sebepleri ara-

sında şu aşağıdaki vak'a gibi pek ibret verici olanlar da vardır.

Tito'nun Ruslarla bozuştığı yıllarda câsusluk gibi bir bahâne ile Belgrad'da hapse atılan Rus generali *Timesevski*, Yugoslavya'nın *Karael* teşkilâtından olan hücre arkadaşına; kendisinin Yugoslavya'da en selâhiyetli Rus mümessili ve *Stalin*'in yakını bulunduğunu söyleyip, bütün dünyâ komünistlerine gönderilen paradan sâdece Türkiye'ye verilenlere yazık olduğunu ve bu sözleri *Stalin*'den duyduğunu ilâve etmiş. Muhatabı sebebini sorunca Anadolu henüz dinî an'anesine bağlıdır; Avrupalı kapitalistler onları an'anelerinden uzaklaştırsınlar, propagandamız ondan sonra müessir olabilir, demiştir. "*Lutfu İkiz*, komünistlerin hücre faaliyeti S. 67., Yirmi-beş sene kadar evvel cereyan eden bu sözler, bugün tahakkuk etmiştir. Esâsen Avrupalı ve Amerikalının uzun zamandır almak istedikleri bu neticeyi Ruslar maharetle kolaylaştırmışlardır.

Mîmârî meselelerde evvelâ beynelmilel kelimesinin parılıtısına şuursuzca kapılıp, bir yandan da mevki, şöhrat, servet ile büsbütün büyülenmiş hâle gelenler böyledir. Şuur ile bile rek hizmet edenlere zâten söz yoktur.

Düşünmeli ki bugün Üniversite ve akademilerde *Türk mîmârîsi* okutulmaz; zîrâ böyle bir üslûbun mevcûd bulunmadığı söylenmiştir; hiç bir zaman tekzîb edilmeyen bâzı beyanlara göre bir *Türk mîmârîsi* bulunmadığı resmî ağızlardan ifâde edilmiştir. Umûmî olarak böyle bir dersi başaracak, -ev ve mesken hâriç- âbidevî mîmârîyi anlayıp gösterecek bir heyet bulunmadığı itirâf edilmiyor da kedi ve ciğer mâcerâsındaki gibi aslı toptan inkâr daha kolay geliyor. Ama beri tarafta Bizans mîmârîsi okutuluyormuş o başka.

Sakin bize bilmem "New York'da bir Amerikan eseri olarak meydana getirilen cam binâ,, misal gösterilmesin. Zîrâ, *yeni sar'asına* Amerika mecburdur; çünkü yapabileceği budur. Ama bir taraftan Fransa'dan para kuvveti ile kaldırdıkları manastırları, bazilikaları, ufak şatoları bir bir taşlarını numaralıyarak New York'da kurmak, bunlardan geniş tesis-

ler meydana getirmek, bu sûretle târih hasretlerini gidermek-
ten de hâlî değillerdir; o da bir başka meseledir.

Bize gelince, biz târih hasreti değil, târih bereketi için-
deyiz. Bu emsâlsiz nimetin kadrini bilmeyiz. Kendimizi inkâr
ve tahrib yetmiyormuş gibi Elenistik devrin, Bizansın hara-
belerini birinci plâna çıkarır, malımız budur diye cihâna gös-
teririz.

Bu çıkmazdan nasıl kurtulalım? Ancak ve ancak kendi-
mizi görmek ve bilmekle.

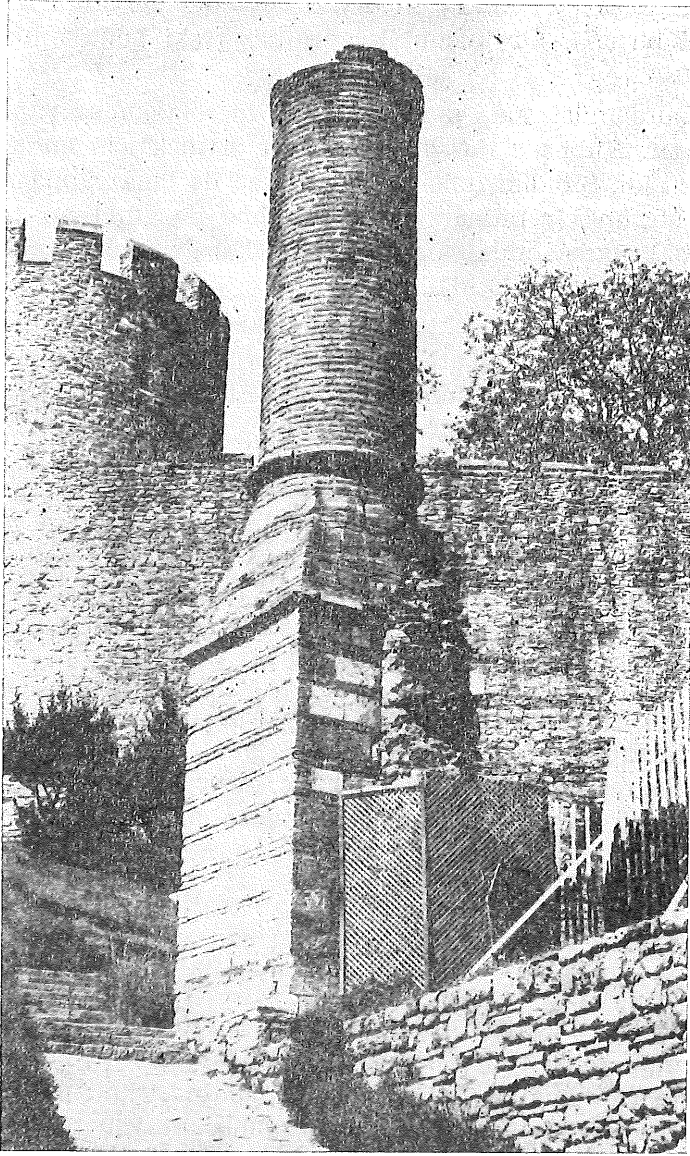
Zelzelenin, yangının, zamânın tahribâtından daha fazla
horgörmenin, inkâr küçüklüğünün kör kazmasıyla mahvolan-
lara rağmen elimizde kalan adedce pek çok, târihî ve mîmârî
kıymeti pek büyük âbideler bu seviyesiz mîmârînin karşısın-
dadır. Bunlar bizim desteğimiz olacaktır. Bunlar câmidir,
medresedir, handır, hamamdır, kervansaray ve köprüdür. Bu
muhtelif cinslerin hepsinde emsalsiz numûneler meydana ge-
tirmişiz, fakat câmii hepsine tutarak ele alsak kâfidir. Çünkü
içlerinde başı çeken, hiç şüphesiz câmilerdir. Dünyânın her ta-
rafında da böyledir. Garb'te ön safta katedraller gösterilir.
Bu halden yüksünmemek medenî olmanın başlıca vasıfların-
dandır. İnsan dindar veyâ kâfir olabilir, o Allah'la kul ara-
sında kalacak bir meseledir, fakat câmie karşı olmak şahıs
ile millet arasında bir uçurumdur. Bizim câmilerimiz ise hiç
bir mîmârî uslûbun varamadığı, elde edemediği bir kıymet
ve haşmette, birer kemâl ve tenâsüb âbidesidir. Basit olanlar
bile târihi aydınlatan bir ehemmiyettedir.

Burada müsaadenizle bir mîmarın sözünü nakledeyim:

Müze müdürü *Hamdi Bey*'in oğlu mîmar *Edhem Bey* der-
miş ki “Ben her türlü binâ yaparım ve yaptım, yalnız câmi'e
kudretim yetmez; çünkü Osmanlı câmii, kemâlin zirvesine öy-
lesine ulaşmıştır ki ona el atmak haddim değildir., Bu hakşi-
naslık ibret vericidir.

Bu yüzdendir ki câmileri taklîd etmek değil, edebilmek
dahî bir şereftir. Kemâl mertebesine ulaşmış bu sanata bu-
günkü mîmârî seviyesi içinde yeni bir çeşni verebilmek boş
bir tecrübedir. *Voltaire* meâlen diyor ki “Bir zaman san'at

Rumeli Hisarı içinde Fâtih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan Cuma Câmii'nin yıkık minâresi ve Câmi duvarlarının kalıntıları.

bir derekeye iner ki klasiği taklid bile edemez. Onun için de taklid bir zül, bir küçüklük görülür, keşki buna muktedir olsalardı.,

Câmi müstesnâ, yeni mîmârîde meselâ kubbe yapılma-yacaktır. Kubbe o devrin bir sâhayı örtmek için en uygun unsuru idi. Şimdiki imkân ve malzeme ile binâ yapılacaktır, ama birgün bir mîmâr çıkıp ta kubbe ile güzel bir terkip ortaya koyarsa ondan nefret duyup kötölemek küstahlığını da göstermek bir iptidâiliktir.

Câmiden öğreneceklerimiz, ondaki asâlet, haşmet, tenâ-süp ve vazifeye sadâkat, sâdelik gibi hasletlerdir. Bu sebeple hocamız olan bu cins mîmârîyi şiddetle koruyacağız.

Şimdi mücerred bir meseleye geçmeden evvel birkaç misâl üstünde durarak mevzuu açalım:

A) Yıkılmasına muvafakat edilmesi, en azından gözyu-mulması aslında büyük bir hatâ olan *Simkeşhâne* harâbesinin yepyeni bir tarzda, kesme taş binâlarla, yeni bir pencere dizisiyle meydana getirilen cebhelerle ihyâ edilmesi, yıkılmasına karar veren teşekkül için bir tezat manzarası gösterir.

B) *Kara Mustafa Paşa Medresesi*'nin öndeki dükkân-ları, hazîresi, sebili sökülüp atılmış, yeni bir cebhe, yeni bir duvarla restitution'da değil de hiç mevcut olmayan unsur-larla yüzü kapanmış ve medresenin sahası uzatılarak, sebil ilerilerde yeni bir şekilde kurulmuştur.

C) Fâtih manzûmesinin tâbhânesinin büyük eyvanı son derece yüksek yepyeni bir gövde üzerine tamâmiyle karîhadan çıkmış istalaktikli köşeliklerle 1970 lerde yapılmıştır.

D) *Fâtih Câmiî* minâreleri tek şerefeli iken, XIX. asır ortasında *Sultan Aziz* zamanında iki şerefeli ve kesme taş külâhlı yapılmış; son senelerde ise külâhları kurşuna çevrilmiştir. Fenâ bir şey değil ama teşebbüs ne için bu kadarla kaldı da şerefeler kaldırılıp asıl hâline ne için indirilmedi?

Şu birkaç misâli İstanbul'dan vermekle iktifâ ettik, bu arada 1956-57 senelerinde lüzumsuz ve plânsız sökülüp atılan âbidelerin vebâlini de unutmamak lâzımdır.

Mesele bunların akademik münâkaşasında değildir. Bir taraftan ilk ikisinin sökülüp bozulmalarına izin verirken yeni bir şekilde tâdiline de muvaffakat edilmesidir. Tâbhâne ve minâre bir mîmârî nokta-yı nazardır ve münakaşası yapılabilir. Ama dört misalde de müşterek nokta, binâya büyük mikyasta müdâhale edilmiş olmasıdır. Zarûret karşısında, târihî binânın bir işe tahsis edilmesi, onun harâbîden kurtulması bakımından tecvîz olunur.

Böyle iken, büyük bir eserin parçası olup, yerinde bulunmaması târih zedeleyen; boşluğu, büyük bir manzûmenin inşâsındaki maksad ve düşüncüyü zedeleyen; her noktası belli, ölçüleri elde olan bir câmiin tamamlanmasına ne için teşebbüs edilmez. Üstelik karşı çıkılır. Bu câmiî *Fâtih Sultan Mehmed, Rumeli Hisarı* içinde, Boğaziçi'nin iskân sâhası olması, o civarda mahallelerin teşekkülüne yol açması gaayesiyle yapmıştır. Mescid de değildir, içinde Cuma kılınan bir câmidir. Minberi vardır.

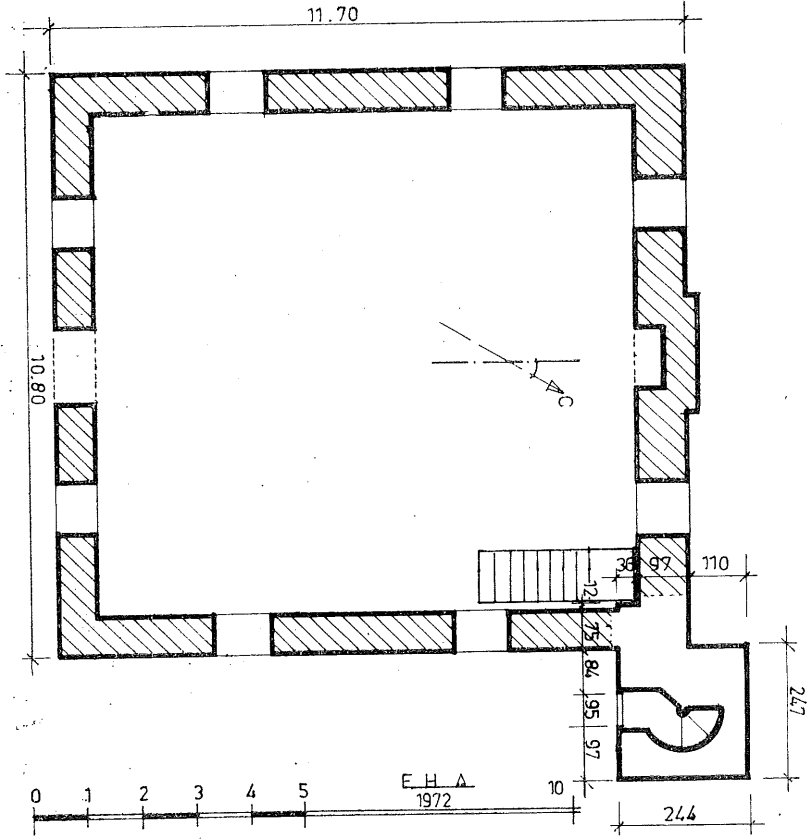
Fâtih kendi vakfiyesinde İmam-Hatib'e 6, müezzine 3, kayyımına 1 akçe gündelik, ayrıca masraflar için tahsîsat bırakmıştır. Bir kal'a içinde mescid yapılır ama *cuma câmiî* inşâsı vâkî değildir. Ne Amasya'da, ne Çanakale'de câmi vardır; bundan kasıd Bizans zamânında nâmı nişânı olmayan Boğaziçi medeniyetinin temelini atmaktır. Cuma nâmazı kılındıktan sonra da etrafta mahallelerin teşekkülü teşvîk edilmiş olur.

Bu câmiin üç metrelik temel duvarları duruyor. (Resmin gösterdiği gibi) Minâre şerefeye kadar olduğu gibi mevcuttur. Duvarlarının kalınlığı, irtifaı, istikaametleri minâre üzerinde aşîkârdır. Kadastro'da câmi olarak gösterilmiştir.

Câmiin mevcudiyeti Boğaziçi medeniyetinin ta Fâtih zamanında tasavvur ve tatbîk edildiğini gösterir. Böyle bir târih âbidesini yıkık mînaresiyle, silik ve sönük bırakmak vicdanları sızlatmaktadır.

Kal'a her tarafta yepyeni unsurlar ilâvesiyle tâmir edildiği, çeşmesi yepyeni yapıldığı halde bir restitution olur ve

Venedik tüzüğüne aykırı düşer diye câmiin ikmâli yapılamıyacağı âit olduğu vekâlet tarafından vâki mürâcaata cevâben bildirilmiştir.

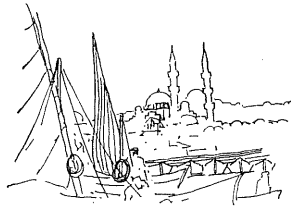
Rumeli Hisarı'ndaki Fâtiḥ Câmii'nin mevcut duvar izlerine göre yapılan ihyâ plânı

Bu, câmi olduğu için lâyıklığe mi muhalif olurdu? Bir kere bu câmi tek başına mütâlâa edilemez. Büyük bir âbidenin ayrılmaz bir parçasıdır. Üstelik yukarıda verdiğimiz misaller aynı şartları taşımıyor mu idi? İş câmi'e gelince mi değişiyor? Âşikârdır ki *Rumeli Hisarı* içindeki câmide hergün namaz kılacak pek bulunmayacaktır; çünkü sapadır, belki

İstanbul fethini yâdetmek hamîyyetine sâhib olanlar bu arzuyu gösterecektir. Ama biz bu câmiin tamamlanmasını, asıl büyük bir manzûmenin parçası ve Boğaziçi'nin birinci *temel taşı* olduğu için gönülden arzû ediyoruz. Bu manzûmenin de hazin bir halde kalmasına içimiz râzı olmuyor. Hem Venedik tüzüğü de ne oluyor? 1964 deki Târihî Âbideler Mîmarları ismi altında ne idiğü belirsiz bir içtimaa, başta Vatikan olmak üzere, yalnız 16 devlet iştirâk etmiştir. Bu içtimaa Türkiye, İngiltere, İsveç, Norveç, Belçika, Almanya, Fas, Cezâir, Trablusgarb, Mısır, Suriye, İrak, İran, Pakistan, Hindistan bütün cenubî Asya memleketleri, Japonya, bir teki müstesnâ tek mil Amerika devletleri iştirak etmemiştir. Böyle bir karar devletimizce tasdîk edilmemiştir, kanunlaşmamıştır. Böyle iken, kraldan ziyâde kral tarafdarı, bünyemize uymayan ulu orta temennilerin komisyoncusu olup çıkıyoruz.

Yukarıda bahsi geçen, tersinden tutulmuş Avrupa dürbünü ile memleketi gören ve bu tüzükten almak istedikleri kuvveti zaafalarını örtmek için kalkan, hırs ve şöhretlerini yürütmek için kılıç olarak kullanan zümre daha büyük meselelerde gösterdiği uysallığı burada neden esirgiyor da, hâtiften gelen bir ses edâsıyla, bu milletin önüne dikiliyor? Venedik bizim târihimize ne karıştır?

Hangi maksatlarla alındığı mâlum kararlarıyla bize nasıl hükmeder? Emîn olalım ki bizden başkası bu kararlara baş bile çevirmez.

HÜSEYİN RAHMÎ'NİN HALKÇILIĞI

Eserlerinde kullandığı Türkçe Ta'bir-
ler, Halk Mecazları, Türk Argosu

Fevziye Abdullah Tansel

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944), hemen her edebî nevi'de eser vermişse de, İstanbul halkını bütün husûsiyetleriyle canlandıran roman ve küçük hikâyeleriyle ün kazanmıştır. Eserlerinde, halka mahsus sözler, mizâhî hikâyeler v.b. şeylerden faydalanarak okuyanları yüksek bir felsefeye çekmeğe çalıştığını yazan Hüseyin Rahmî, dünyânın en büyük muharrirlerinin halka inenler, ekseriyetin fikir gelişmesine, bilgisinin artmasına uğraşan san'atkârlar olduğu düşüncesindedir; halka, halk edebiyatına kıymet vermeyen bir millet yok olmağa mahkûmdur. Böyle bir milleti, Abdülhamid gibi tek bir adam, insânî haklarının üzerinde tepinerek otuziki yıl uyutabilir. Halk tabakası bilgisizlik içinde boğulup koskoca bir millet yok olmağa yüz tutarken, muharrire düşen vazife karşidan seyre bakmak değil, aydın sınıftan çok, ekseriyeti teşkil eden halkın içtimâ'î terbiyesine kendini vermektir.¹ Bu fikirlerinde samimî olan Hüseyin Rahmî, halkı, bütün husûsiyetleriyle yakından tanımış ve eserlerinde canlandırmıştır.

Hüseyin Rahmî'nin halkçılığı, muhtelif bakımlardan ele alınabilir: Teşbihlerinde halk husûsiyetlerine bağlı kalmış; bilhassa kadınların kullandıkları teşbihlerde görüldüğü gibi, beğenilmeyen ve kıymetsiz kimseleri kuyu çıkırığına, eski papuca benzetmiş; kuruyup kirâ beygirine dönmek, baston

¹ *Şakavet-i Edebiye*, İst., Matbaa-i Hayriye, 1329, s. 68; *Cadı Çarpıyor*, İst., Matbaa-i Hayriye, 1329, s. 62 v.d.

kiyâfetli, darbuka şeklinde kafa v.b. halk mecaz ve teşbihlerine yer vermiştir. Halk arasında yayılan hikâyelerden, menkabelerden, bir yolunu bularak sık-sık bahseder. Halkı alâkadar eden günlük hâdiseleri de ihmâl etmiş değildir. Karagöz ve Ortaoyunu, Meddah hikâyeleri, yarattığı tipler ve mizah unsurları için, en çok faydalandığı zengin bir kaynaktır. Hacıvad'la Karagöz, Kavuklu ile Pîşekâr, bir türlü anlaşamayan bu iki tip, Şark ve Garb medeniyetini hazmedemeyen, halk tarafından benimsenmeyen menfi te'sirlere kendini kaptıran kimseleri canlandırırken, bu temâyüllerin açtığı içtimâî yaraları ortaya sererken, halktan aldığı ilhâm, kaynakların başında gelmektedir. Gürpınar'ın halkçılığını aydınlatan bu gibi husûsiyetleri, ayrı ayrı üzerinde durulmağa değer birer araştırma mevzûu teşkil eder; biz bu yazımızda onun kullandığı Türkçe ta'birler ve halk mecazları, Türk argosu üzerinde duracağız.

Gürpınar, halktan aldığı tipleri konuştururken, onların dil husûsiyetlerine bağlı kalmıştır: *Ahz ü i'tâ* (alış veriş) yerine *aksata*, *attar* yerine *aktar*, *güreş* değil *güleş* şeklinde kullanmıştır; milyonlarca ağızların söyleyişlerine uymayarak *güreş* diyenlere uyamayacağını, herşeyde olduğu gibi dil husûsunda da çokluk nerede ise, üstünlük orada olduğunu yazan Gürpınar,² yalnız Arapça, Acemce'den değil, Fransızca, İtalyanca, Yunanca v.b. Garp dillerinden türlü münâsebetler dolayısıyla dilimize geçen kelimeleri de, halkın söylediği gibi, türkçeleşmiş şekliyle kullanmıştır. Eserleri bu bakımdan zengin malzemeyi içine almaktadır ve bunların çoğuna lugatlerde, basılan örnekleri yok denilecek kadar az bulunan halk mecazları ve Türk argosu lugatlerinde rastlanılmaz.

Gürpınar'ın muhtelif eserlerini taramak sûretiyle tertip ettiğimiz aşağıdaki lugatçe, türkçeleşmiş yabancı kelimeleri, halk ta'bir ve mecazlarını kullanılmaya kullanılmaya unutulmak üzere olan bâzı Türkçe, argo kelimeleri içine almaktadır; bunların kullanılmasını gösteren örnekler de verdik; bulun-

---

² *Kokotlar Mektebi*, İst., Kitaphâne-i Hilmi, 1928, s. 510; ayrıca bk., aşağıdaki lugatçe, *Güleş*.

dukuları eser adları kısaltılmak sûretiyle³ ve sayfa numaraları kaydedilmiştir. Böyle bir araştırmanın, Gürpınar'ın halk diline, halkın dil bakımından yaratıcılık ve san'atkârlık kudretine verdiği değeri aydınlattığı kadar, halkçı genç san'atkârlara, dil bakımından halktan nasıl faydalanacakları hususunda yol göstereceğini umuyoruz. Halka hiçbir mânâ ifâde etmeyen, bu yüzden tutunmayan uydurma kelimeleri kullanmak modasına kendilerini kaptırmayarak halkı dil bakımından da yakından tanımak, genç san'atkârların eserlerini

³ Gürpınar'ın birçok eserlerinin muhtelif basımları bulunduğu, aşağıda alfabetik tertibi görülen kısaltmalarla birlikte, taradığımız eserlerin hangi basımından faydalandığımızı kaydediyoruz: *Ben Deli miyim (B. D.)*, İst. Kitaphâne-i Hilmî, 1341. *Billur Kalb (B. K.)*, İst., Hilmî Kitabevi, 1926. *Bir Muâdele-i Sevdâ (B. M. S.)*, İkdâm Matbaası, 1315. *Cadı (C.)*, İst., Kitaphâne-i Askerî, 1330. *Can Pazarı (C. P.)*, İst., Başaran Matbaası, 1968. *Dirilen İskelet (D. İ.)*, Hilmî Kitabevi, 1946. *Efsuncu Baba (E. B.)*, İst., Orhâniye Matbaası, 1340. *Eşkıyâ İninde (E. İ.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1935. *Eti Senin Kemiği Benim (E. S. K. B.)*, İst., Burhâneddin Erenler Matbaası, 1963. *Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevdâ Öğütür (G. B. Y. D.)*, İst., Hilmî Kitabevi, 1943. *Gönül Ticâreti (G. T.)*, Hilmî Kitabevi, 1939. *Gulyabânî (G. Y.)*, İst., Kitaphâne-i Askerî, 1330. *Hakk'a Sığındık (H. S.)*, İst., Matbaa-i Orhâniye, 1335. *Hayattan Sahifeler (Ht. S.)*, Kitaphâne-i Hilmî, 1335. *Hazan Bibbülü (H. B.)*, İkdâm Matbaası, 1330. *İffet (İ.)*, İkdâm Matbaası, 1314. *İki Hödüğün Seyahati (İ. H. S.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1933. *Kaderin Cilvesi (K. C.)*, Hilmî Kitabevi, 1933. *Kadın Erkeklesince (K. E.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1933. *Kadınlar Vâizi (K. V.)*, İst., Matbaa-i Orhâniye, 1336. *Kaatil Büse (K. B.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1933. *Kesik Baş (K. B.)*, İst., Hilmî Kitabevi, 1942. *Kokotlar Mektebi (K. M.)*, Kitaphâne-i Hilmî, 1928. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (K. Y. A.)*, Kitaphâne-i Askerî, 1328. *Mahabbet Tılsımı (M. T.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1928. *Melek Sanmıştım Şeytanı (M. S. Ş.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1943. *Metres (M.)*, İkdâm Matbaası, 1316. *Mürebbiye (Mr.)*, Kitaphâne-i Hilmî, 1927. *Nâmuşla Açlık Mes'elesi (N. A. M.)*, Hilmî Kütüphanesi, 1933. *Ölüm Bir Kurtuluş mudur (Ö. B. K.)*, Hilmî Kitabevi, 1945. *Sevdâ Peşinde (S. P.)*, Hilmî Kitabevi, 1948. *Son Arzu (S. A.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1338. *Şeytan İşi (Ş. İ.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1933. *Şık (Ş.)*, İst., Matbaa-i Orhâniye, 1336. *Şıp-Sevdi (Ş. S.)*, İst., Mihran Matbaası, 1327. *Tebessüm-i Elem (T. E.)*, Kitaphâne-i Hilmî, 1339. *Tesâdüf (T.)*, Hilmî Kitabevi, 1945. *Tutuşmuş Gönüller (T. G.)*, Hilmî Kütüphanesi, 1926. *Utanzmaz Adam (U. A.)*, Hilmî Kitaphânesi, 1934.

millileştiren ve yaşatacak başlıca unsurlardan biri olacaktır. Hüseyin Rahmî'yi, ömrünün yarım asra yakın son devresinde, hemen hemen resmî hiçbir vazifede çalışmaksızın hayatını kalemiyle kazanan bir san'atkâr şöhretine eriştiren, bilhassa onun dil cihetinden bu husûsiyeti ve başka sâhalardaki halkçılığıdır.

Acar; Açık göz, becerikli; İdmanlı bir acarına catarsa, kim kimi karakola götürür, artık orasını bilmem (T.E., 56).

Afi; Gösteriş, kabadayılık, caka, fiyaka; Geçelim bu afileri... İş mühim (U. A., 123).

Akıntı Çaganozu; Akıntıya kapılmış yengeç (Bk., İstoper.)

Akıntıya kürek çekmek; Boşuna zahmet çekip yorulmak; Ne zorlu, neticesiz bir akıntıya kürek çekiyorum (C.P., 182).

Aksata (Ahz ve i'tâ); Aksata ayıp birşey değildir. ....Benim alış verişim açıktır (T. 145).

Alargadan seyretmek; Uzaktan bakmak (Bk., Tavalar.)

Andavallı, Hantavallı; Aptal, vurdumduymaz, sâf: Ulan Andavallı, dolap beygiri misin (C.P., 127)

— Ulan hantavallıoğlu hantavallı (S. A., 98).

Anzorot; Rakı : Tam eğleneceğimiz sırada anzorot bitti. Daha benim kafam rakıya doymadı (B.M.S., 127).

Apiko; Alfranga mızacı, çok sık: Apiko bir genç gelir (T.E., 23).

Aval; Budala, ahmak, sâf : — Azada daha üç saat var; sokağa mı çıkacaksın? — Azadı, sizin gibi avallar bekler (E.S.K. B., 15).

Avanta; Güvensiz faydalanma, hırsızlıkla para kazanma, kumarbazdan sus payı alma: İşte, bir yağlı avantanın içine girmişsiniz (C.P., 21).

Ayak bağıni çözmek; Boşanmak: Herif... geçinemeyeceğim; ayacağının bağıni çözsin (K.C., 108).

Aynasızlanmak; Hoşa gitmemek, zarar vermek: Haydi aynasızlanma, nazlıları hampalarıyla beraber aşağı indir (T. E., 73).

Babafingo; Asil, adam, en neş'eli, en cesur, en üstün: Şehir çocuğusun; sıp diye lafın babafingosuna fırlamalısın (B.K., 27).

Bakam, Bakkam; Bir nev'i Brezilya ağacı, odun küttüğü; Sakalını simsiyah, losturacıya boyatmış gibi, o buruşuk, bakkam herife ben varmam (H.S., 105).

Balaban Ağa; Büyük laf eden: Komisyonculuk, simsarlık gibi şeyler mi, geç Balaban Ağa (A., 225).

Bayılmak; Para vermek, para ödemek, tanzim etmek: Parayı bayıldıktan sonra niçin olmaz? Her şey olur (T., 183).

Bel-bel bakmak; Şaşkınlık ve hayretle bakmak : bel-bel bakınıyor, duyduğu son cümleden hiçbir mânâ anlamamış gibi görünüyor (K.B., 72).

Belermek; Gözleri lüzûmundan çok açılıp kalmak: İhtiyarlıktan belli bükülmüş, gözleri belere kalmış (H.S., 28).

Betelenmek; Serkeşlik etmek: O, kirayı verirdi; fakat ben ona kirâ işlemekten betelenirdim. Meselâ on gün evvel damlardım (T., 112).

O Keşan tünbekisini sonra tütülen diye uzaktan betelenirdim. Bakar ki belâyım. Mirzâ nihâyet lâfa tenezzül gösterir (T., 112, 111).

Bıçkın; Kabadayı, hovarda: Ulan, onlar bey, sen bıçkın (S.A., 96). — Bıçkınlaşmak: Mahalleden biri sana sataşır, öyle bize yaptığın gibi sertlenip bıçkınlaşma (T.E., 154).

Bitiniği; Gizli, ayıp: O gündünberli Nermin, Bey'i ile lakırdıyı kesmiş ve bitiniği hâlâ ta'mir olunmamıştı (H.S., 54).

Bofti; Yalan: ...nev'inden bir bofti ile oradan sıvışırım (K.C., 190).

Boğuntu; Mützevirlik, hırsızlık, çapkın dilencililiği, dolandırıcılık: Boğuntuya biterim, Mustafa kardeşim. Ön arabadaki yeşillere dikiz geldin mi? Yaradan yaratmış işte (B.M.S., 135).

Boynuzlu : Zevcesi nâmussuz olan (K. C., 191).

Büyük Tevbe; Üç aylardan biri, Ramazan (?): Bu sene Büyük Tevbe'nin onsekizine kadar yaşaya idi, beşini bitirip altısına basacaktı (G.T., 136).

Cavlağı çekmek; Ölmek : Bedbaht zanparanın cavlağı çektiği de olurmuş (E. K., 34). — Beni kurtarmayacaksan, buraya neye geldin? — **Cavlağı çekip çekmediğini** anlamaya geldim (B.D., 635).

Çaparı, Çaparız; Tuzak kurma, içinden çıkılmaz çapraşık şey: Madmazel, Amca Bey'e kanburu ile mütenâsip bir zoka tertip ettikten sonra, hânedeki ufak-tefek beylere de bir çaparı hazırladı (Mr., 51). — İş, çaparız birşey olması (T.G., 172).

Çatal-ağaç; Abdesthâne, oo numara: İki haydudun arasında, hâşâ huzurdan, çatal-ağaca kadar gittim (E.İ., 170).

Çavanozlaşmak; Erlik göstermeye kalkmak: Bu sefer, çarpıtığı boynu ile daha çavanozlaşarak, hocanın kulağına bir ikinci fıs geçti (E.S.K.B., 15).

Çemrenmek; Kıvırmak, çevirmek: Biri yapıştı, kollarımı geriye çemredi (H. S., 127). — Tavuk sâhibi Ayşe, yeldirmesinin eteklerini beline çemremiş, başından baş örtüsü kaymıştı (Ht.S., 57).

Çolpa, Çulpa; Âciz, beceriksiz, zavalı, perişan: Muntazam bir eve hiç girmemiş olduğunu anlatır çolpalkla ve salaklıkla oturdu (M.S.Ş., 64). — Kızın elbisesinde çulpa duran yerleri tanzim etti (N.A.M., 57).

Çomar, Şopar; Haşarı, yaramaz: İhtiyar çomar (K.C., 193). Bakınız şu Rumeli çomarına! Biz onu dişsiz zannediyorduk; meğer ısırmasını da biliyorduk. Bizi kime kuyruk sallarken gördün. Kancık senin ananla babandır; Bizim soyumuzda köpek yok (Ht.S., 32).

Çöm, Şom (Şû'm); Uğursuz: Canım, bu çöm ağzını kim açtırdı (T.G., 74).

Dekarya; On para, onluk: Kocakarıdan birkaç dekarya sızdırıncaya kadar, imanım, ben de sızıyorum (B.M.S., 135).

Dızlak; Canı sıkılmış, verimsiz toprak: Nasılsın, keyfin dızlak mı (C.P., 20).

Didon; Züppe: Paşa çoktan ölmüş. Fireng'e çok benzemiş de, onun için adını didon koymuşlar (D.İ., 131).

Dikiz etmek, Dikiz gelmek; Dikkatle bakmak: Dikizin göz mânâsına olduğunu şimdi anladım (C.P., 217). — Aynada, matruş yüzüne meftûnâne, süzük bir nazar ile dikiz etti (G.T., 128). — Arkadaşlar, dikiz gelin, dilsiz oyunu var (T.E., 62). — Yosmam, insana öyle bir ezgili dikiz eder ki, vay anam babam, adam biter (T., 120).

Dikkat geçmek, tedkik etmek: Haydi, yanlarına gidelim de, dikkat geçelim (E. M.S., 137).

Diskur (Düstur) okumak; Emirnameyi, ta'limâtı bildirmek: Kıyâmet kopacakmış deyi bir de diskur okudu (K.Y.D., 28).

Döngel orucu; Sürekli olarak aç kalmak: — Benim yerimde sen olsan ne yaparsın; sen hiç döngel orucu tuttun mu? — **Döngel orucu nedir?** — Evde yemek, cepte para şey nanay... Hiçbir yerden ümit yok. Âlende kaç kişi varsa başına toplarsın. Onlar ekmek diye melîl melîl suratına bakarlar. Çâresizliği anlatırsın. Cenâze namazına durur gibi hep birden o günün orucuna niyetlenirsiniz. Ertesi akşam olur; bu uzun savmın ne topu vardır, ne iftarı... Razzâk-ı Âlem, o gün, çocuk-çocuk sizi ihmâl etmiştir. Mutfakta, dolapta midenize atacak tek lokmacık yok! Ne yapacaksın? "Yâ Razzâk-ı Âlem, kabûl et, oruç bozmadan niyet ettik savm-ı mükerre'r'e" diyerek, hep birden yine niyetlenirsiniz ertesi günün orucuna! Bu dünyânın hakiki çilekeşleri, bu döngel orucunu tutanlardır (B.D., 497-8). — Haftalarca döngel orucu tutmaktan betleri-benzeleri toprak rengi bağlamış (C. P., 28).

Dübara; hile, yalan, dalavere: Yanıldım da, nasılsa işte ben de dübaraya uğradım (H.B., 105).

Duvak düşkünü : Dul, evlenmeye hevesli dul: Pederi, altmışlık zevcesinin vefâtından sonra, yirmibeşinde var yok, etli canlı, boylu boslu, fıkrıdakça bir duvak düşkünü ile evlendi (M., 164).

Duziko; Rakı : Kadeh kadeh duziko-yu yuvarlayarak (M., 101).

Ehl-i Kible (Ehl-i hibre); Birşeyi tamâmiyle bilen, birşeyin aslına vâkif olan kimseler: Ben, kızı ebeye göstermeden ehl-i kibleye muâyene ettirmeden öyle şeye inanır mıyım (Ht.S., 41).

El-ulağı; Yardımcı, küçük işlerde kullanılan hizmetçi: Konakta iken hiç olmazsa el-ulakları vardı; şimdi burada yalnızdı. Her şey, her iş onun eline bakıyordu (M.s.Ş., 105).

Elvan ('Ulvan); Mukaddime, önsöz, kendini göstermeğe çalışmak, çalım: Hanımefendi fuhuştan teberâ ile, gelmiş de karşında elvan satıyor (T.G., 268).

Eggin; Daha ileri giden: Dilinizi hiç anlayamıyorum; çünkü bütün küllhânilerden eggin konuşuyorsunuz (C.P., 217).

Ezgi; Üzüntü veren, ezen: Müşteri değil a, can ezgisi, gönül harâbi, dükkân yıkıcı (İ., 130).

Falya, Farya; Kapıp koyverme: Sus... Buruntu geçiriyorum. Azıcık kıpırdansam falya; her şey olup bitecek (S.P., 239).

Fertik; Savuşma, kaçma, uzaklaşma: Fenâ hâlde korkmuş... Bisiklete atlayınca, haydi babam, fertik (D.İ., 9).

Fındıkcı; Yalan vaadlerle aldatıp soyan yosma (Bk., Şavullama.)

Fıs geçmek; Fısildamak: Hocanın kuşağına bir ikinci fıs geçti (E.S.K.B., 15).

Fino; İnce işcilik, zarif, en iyi, seçilmiş: İçkinin fino nev'inden türlüstü (T.G., 179).

Fulfutek-taşı (Fulful): Zeki, çevik hizmetçi): Zâten sizin içinize fulfulektaşı kaçmış; bir yerde durup oturabiliyor musunuz (H.B., 17).

Furi; Şaka: Bu defa el furisine başladılar (H.S., 58).

Fülüs; Bodur, az, kıymetsiz ufak para: "Aman, yetiş Mir'im!" tehâlüklü ile, Bey'in ellerine yapışır. Ya nasıl yapışmasın, Mâil'de fülüs kıtır (T., 111).

Gaca, Gaco; Dost, metres: Ulan söyle, hangi gacası ile, Virjini ile beraber mi (C.P., 330). — Sen, kendi arabandaki gacalara bak; karşığı gözlüklü beyle işmar gırla gidiyor. Ben, gaca taşımam (B. M.S., 129).

Gır; Söz, lâkırdı: — Tatlı gır geçeriz (B.K., 32).

Gırla; Çok, ardi arkası kesilmeyen: Her gün İdâre'miz işsiz güçsüz misâfirlerle doludur. Gelsin cigara, kahve, çay, limonata, gırla lakırdı (B.K., 32).

Gırgırı; Huysuz, temiz, titiz, geveze, dırır, geçimsiz, daha bunlara benzer dünyâda insanı canından bızâr etmek mânâsına mevzû ne kadar söz varsa, işte bunların cümlesine şâmilidir (G.T., 110). — Aman, ne kırk-merak, ne gırgırı kadınımışsın (C., 21).

Gözbağıcı; Sihirbaz, büyücü, hokkabaz: Yaptığımız şeyleri ancak gözbağıcı, cin, peri yapabilir (H.S., 194).

Guguk; Hile, dolap: Fakat, Parnas'a yedirdiğimiz paraları tekrar elde etmeğe imkân tasavvur edemiyorum. Ne guguk buldun, çabuk söyle. — Hileye uğramış, aldatılmış kimseye edilen hitap: Aptal! — Evet, guguk, guguk! Sen, şimdi benim Reyhan'a edeceğim guguka bak (M., 342, 343). — Ben bu işde bir guguk görüyorum. Dikkat ediyor musunuz; en güzel-

ler, en körpeler çağırılıyorlar (B.K., 81).

Güleş (Güres); Hayat, ölümlle nihâyetlenen dâimi bir güleştir. Halkın müteammim telâffuzunu hiçe sayarak güreş demeye kalem varmıyor (T.G., 482).

Güzel eskisi; Gençliğinde güzel olan ihtiyar kadın: Güzel eskisi besbellidir (K.C., 56).

Hamhalat; Kasabada: Şeklini kaybetmiş eski kalpakla, hamhalat, otuzbeşlik, iri bir adam içeri girdi (M.S.S., 66).

Hampa (Hem-pâ); Arkadaş, dost, kadâr: Nazlıları hampalarıyla beraber aşağı indir (T.E., 73).

Haraza; Kavga, gürültü-patırtı: Bir gürültüdür kopar. Sevişirken, neden döğüşmeye giriştiklerinin sebebi anlaşılamaz. Eşek sakası ta'biri, bu huylarından kinâye olsa gerek. Eli sopalı biri müdâhale etmedikçe, bu harazanın men'i mümkün olmaz (İ.H.S., 40).

Havruz (Az-riz'den galat); Su döktülecek kab, lâzımlık, oturak: Hele yanıl da, bir elini kaldır! Göreyim seni, kimi dögeceksin, havruz (H.B., 99).

Havyar kesmek; Hiçbir şey yapmamak, tembellik: Siz burada müzâkere havyarı kesiniz. Ben şimdi hocadan yalnız izin değil, biraz da cep harçlığı alır, öyle giderim (E.S.K.B., 15).

Helâk-i Selâse (Talak-ı selâse): İşte böyle dedikodu üzerine, benimki beni helâk-i selâse ile bıraktı (D.İ., 126).

Hayamola Yisa: Heyamola yisa değil, onun aslı, eyyâm ola yel ese'dir. Siz kadınlar her sözü vech-i iştikakı üzre söylemeyip böyle bozuyorsunuz (Mr., 140).

Hindim; Çalgılı toplantı, eğlence: Nerede hindim varsa, Nûri oradadır. Üç sazını birden taşıyarak hemen meclise damlar (B.D., 70). — Hiç yerin dibinde hindim olur? İki gönül bir olduktan sonra samanlık seyran olduğun bilmezsin? (E.B., 30).

Hışır (Bk., Hoşur); Serser, aptal, duygusuz, kaba adam: İlin kapısını çalıp izâhat istemeğe ne hakkın var? Pek hışırca bir muâmele olur (D.İ., 133).

Hoşur (Bk., Hışır) ; Şişman kadınıları sevmesinden, bu zevkinden dolayı arkadaş arasında ismi hoşurcu kalmıştı (Ş. S., 312).

Igrıp; Büyük bahk ağı. — Igrıp çevirmek: Uсталıklıkla birden büyükçe faydalanmak: Semih Âtîf Bey, harb zevânını fırka dalyanında mühim igrıp çevirmişti (B.K., 195).

İldirgic (Gıll ü gış) ; Gizli düşünce, kin, garaz: Biz yalan dolan, ildirgic bilmeziz (Ş.S., 328). — Efendim, ben ildirgic bilmem; yüreğimi olduğu gibi açık söyleyeceğim (H.S., 124).

İmlâya getirmek; İslâh etmek, yola getirmek: Mâilî kimse imlâya getiremez. O bitti, bozuldu, mahvoldu (T., 275).

İnce eleyip sık dokumak; Lüzumsuz yere araştırma, çok tahkik (Bk., **Kolpo**).

İnce kıyım (Bk., **Kıyım**.)

İstoper (Stop'tan bozma); Dur: Sokulma, **istoper** be, nereye oturacaksın? Necâti, kulubenin kapısına, "Dolmuştur!" levhasını as. — **İstoper**, akıntı çaganozu gibi nereye gidiyorsun (T.G., 188, 351).

Kaba kıyım (Bk., **Kıyım**.)

Kabl (Kabir, Kabr) : Kocakarı kabrinden çıkınca eteğine yapış; balsa balsa paraları işte o bulur (C., 196).

Kademhâne; Abdesthâne: Seni Toptaş'ında devletin kademhânesine bağlatırım (C., 194).

Kafese koymak; Aldatmak, soymak : Muhtar, zavallı adamı kafese koydu (E. S.K.B., 16).

Kalantor; Zengin, hâli-vakti yerinde: Yusuf Ağa kademelîği terkeder. **Kalantor** bir irâdcı tavrı ile köşe penceresine kurulur (G.T., 117).

Kantarlı; Kûfür: Vay gidi gelmişini, geçmişini, anasını, kızkardeşini, dedesini, yedi silsilesini mukaddemesiyle **kantarlı** ya girişti (T.G., 424).

Kantin; Yalan, boş söz, asılsız haber: O kahbe bize **kanthin** etti. Hani ya o isimde sokak (T., 143).

Kapanca; Tuzak, kapan: Zavallı kadın, bu **kapanca**ya en ince sinir ve damarlarından tutuldu (M.T., 176). — Senin mahmiyyen siyah güvercin burada, **kapanca**da (B.K., 533).

Kaparna; Dost, metres: O enâyileri tanırım. Onun biri, bizim Hisarlı Bey'in **kaparnasıdır**. Misk Sokağ'ında oturur. Bey kazanır bu yer; bu kazanır Bey yer (B.M.S., 134).

Kapılanmak; Orada iş görmek, orada yerleşmek: Ben buraya **kapılanacağı**m; lâkin hizmetimin neden ibâret olduğunu evvelce öğrenmek isterim (G.Y., 38).

Karafa (Craft, Kraft) ; Tekne: Garson, gel şu **karafayı** doldur (T., 181).

Karagöz; Küçük boyda zar: Hey gidi hey, dünyanın en mühim mes'esi üzerinde böyle **karagöz** oynuyor; diğer işler nasıl olsa gerek (U.A., 322).

Karagöz indirmek; Oyun etmek: Eğer paylarımıza **karagöz indirmeyi** düşünlüyorsan, bu iş fenâyâ varır (C.P., 67).

Karambol, **Karanbol**; Top, gülle, hücum: Evde birkaç kişi daha vardı ama biz onlara hiçbir şey sezdirmeden, kögkün kuytu yerlerinde **karambol** yapabirdik (G.B.Y.D., 106). — Bu nâgehâni tevakkuftan sonra, bunlarda kafa kafaya bir **karanbol** vukû bulur (B.M.S., 128). — Hafize ile tarafdârları, Hacer'in bu ağız **karamboluna** hep birden el çırtırlar (Ht. S., 58).

Karmanyolaya getirmek; Hırsızlık etmek, bir adamı soymak: Bir akşam kahveyi tenhâ bularak, beni ihtiyar kollarıyla **karmanyolaya getirmek** istedi (B.K., 28).

Katakulli; Dalavere, Tuzak: **Katakullinin** başına yemin eder misin (B.D., 214).

Kavano; Değiştirmek, aynı cinsten şeyin yerine başkasını koymak: Tabiatı san'atta canlandırmak için, onun rûhunu kendimize, kendimizinkini ona **kavano** etmek benim anlayacağım herzelerden değildir (G.B.Y.D., 81).

Kesenkes; Kat'î, kesin: **Kesenkes** inkârlarla karşılamak (E.S.K.B., 43. — **Kesenkes** bir söz söyleyem ki (T., 49).

Kesilmek; Muvâfakat, anlaşma, karara bağlama: — Elbette **kesişiriz!** — Böyle yüksek bir yekûn üzerinde, **kesişiriz** lafiyle iktifâ olunamaz (U.A., 134).

Keş; Sersem, ahmak: Eğer bizi matiz edip de **keşe** boğmak istiyorsan, böyle ümide düşünme (T.E., 151).

Kıç attırmak; Çifte urmak, geçmek, önde olmak: Dünyânın bütün komedyalarına **kıç** attıracak bir tuhafliğe uğradım (K.C., 191).

Kınamsık; Kınanılan, ayıplanan: O kokona kıyâfetli **kınamsık** kız ne yapıyor (İ., 76).

Kırk-merak; Çok meraklı, herşeyi anlamak isteyen: Aman, ne gırgırı, ne **kırkmerak** kadın imişsin (C., 21).

Kıyım; Kıyılmış, doğranmış, ince, güzel: Kız aşkın psikolojisinden iyice **kıyım** seyler soruyor (T.G., 342). — Görüyor musun, kaltak ne **ince kıyım** afi kesiyor (T.E., 526). — Vay imanım bıkıncı Süleyman geldi. Ulan, anan baban seni ne **kalm kıyım** dökmüşler; bu ne boy, bu ne bos (T.G., 182).

Kofti; Yalan, asılsız söz: Bire on kartarlar, ne iştilmedik **koftiler** atarlar (G. B.Y.D., 52).

Kokoroz; Çirkin, üstte çıkan, tehdid eden: Çocuğumuz da, öyle kokorozlu zamâne kızlarından değildir (Ş.S., 328).

Kolaça, Kolağan; Çapul ve hırsızlık niyetiyle gezip dolaşma: Bu niyetle Kabataş'tan, Bebek'le Azapkapısı arasında kolaçaya çıkar (M.T., 145).

Kolpa, Kolpo, Kulpa; Kulp bulmak, fırsat düşürmek, kıvâmına getirmek; Ocağına düştüm. Bu güzel kulpayı kaçır-mayalım. Biz onun havsasasını taşıracağız yeni yeni kolpolar bulmaktan âciz değiliz. Bu kulpayı kaçırmamak şöyle olacaktır (B.D., 211, 271, 387. — İşte bu, bir kulpasına getirip, kanûnun müsaadesiyle soymaktır (B.K., 31). — Bu bir iyi kolpodur; dikkatli çekmeli, fırsatı kaçırmamalı (U.A., 69). — Cebe para akıtacak bâzı hoş kulpolar geldiği zaman ince eleyip sık dokuyan kimseler pek kalmadı (C.P., 163).

Koltuk; Umumhâne, genel ev. Burası, Mes'ud Bey nâmında bir herifin koltuğudur. Baş sermaye Vuslat Hanım'ı takdim ederim (T.E., 529).

Kozalaklı bahçe; Mezarlık; Şoföre, ortalık ağarsa da bir yere savuşmayarak herhâlde avdetlerini beklemesini sıkı-sıkıya tenbih ettikten sonra kozalaklı bahçeye daldılar. Ahiretin zulmetinden, yine gece karanlığı çökmüştü (D.İ., 100).

Kötün, Köttüm; Yumuşak, hafif taş, sünger taşı: — Ekmek yok mu? — Çömleğe bak! — Baktım, birkaç kırntı var. — İşte o kadar! — Onlar da taş gibi! — Islak da ye! — Öküz müyüm ben, köftün yiyecek? (U.A., 9).

Kösteklenmek; Bağlanmak, hareket-siz kalmak; Fikrim, zihnim kösteklendi. Düşünüyorum (K.C., 194).

Kubur sıkmak; Silâh atmak, tabanca sıkmak; Oğlum, ben karanlığa kubur sıkmam. Alâkadarlarınca pek mühim olan bu işde ne ma'rifet göstereceğini bilmeden, muvaffakiyyetine emin olmadan ben sana para veremem (U.A., 402). — Onu görmeden her ne söylese, karanlığa kubur sıkmak kabîlinden olur (Ö.B.K., 31).

Kulpo (Bk., Kolpa.)

Kumkuma; Her tarafı yuvarlak des-ti, şişe, hilekâr, fesadçı: Hepsî yalan, hepsî rezâlet, hepsî komedyâ; hepinizin kalbî birer hîle kumkuması (T.G., 289).

Kumpas; Bir iş hakkında birkaç kişinin müzâkeresi: Bu saatte kurt, kuş uykuda; siz gece yarısı buraya toplanıp da ne kumpas kuruyorsunuz (Ş.S., 671).

— Tuzağa Türk karısı düşürmek üzere kumpas kurmak için bir odaya çekilmeleri (B.K., 19).

Küllüm, Kullüm; Gösteriş, kabadayılık, caka, yalan: Enâyileri kandırma-ğın atacak bir küllüm yok mu (T.E., 91). — Küllüm yutmuyor; veresiye dostluğu kesti (B.M.S., 135). — Kınalı karı, bize küllüm atmış. — Bizi başlarından savmak için sözlerinde afi, küllüm varsa. — Birkaç gün sonra küllümü, vâki olmamış bir havâdîsi hakikat şeklinde göstermek, insanların meâyibinin en merdûdu olduğu hakkında (T., 149, 139, 176).

Lafa yekûn tutmak; Sözü bitirmek, konuşmaya son vermek: Artık lafa yekûn tut, işimize bakalım, babam (T., 113).

Lâmelif çevirmek; Biraz dolaşıp gelmek; Akşamüstü gelirken, Langa'dan doğru bir lâmelif çevirelim dedik. Lâmelifin fiyongası Uzun-odalar'a düştü. Lâfin kısısı, içeri daldık. Meyhâne değil, burası batakhâneye benzer (T.E., 60).

Laporta, Rapor; Ha bakalım, şöyle akıllan; yohsa divânedir diye götüne laportayı basdıklayın seni Toptaş'ına, devletin kademhânesine bağlatırım (C., 194).

Madik; Hîle, yalan-dolan: Gazetecilerin pintiliklerinden, kitapçıların madiklerinden uzak ve serbest yaşıyorum (C.P., 359).

Mahtaba, Maytaba almak; Alay etmek; Bu evde hepsi beni mahtaba alıyorlar (Ş.S., 619).

Mama Dadı; Aşçı, yemek pişiren: Ekseriyetimiz, size mama dadılık etmekle müteayyiziz. Dişi zencilerin içinde seyyar mama dadılar da vardır. Dolma tenceresi başında, bir bohça ile sırtına bağlı, bir beyazdan kazanılmış sütlü kahve renkli ençeği semer gibi arkasında, Afrika'nın en içerilerinde mensup olduğu memleketin edâsını gösterir bir yürüyüşle sokaklarda dolaşır (K.V., 53-4).

Marizine kaymak; Çullanıp dögmek: Öyle bir şakalaşma ki, yekdiğerine cidden marizine kaymaktan hiç farkı yok (G.T., 128).

Mat; Satranç oyununda yenilmek. — Mat olmak; Yenilmek: Haydi anne, koşalım; Hafize Hala'mın bağırından sesi kısıldı. İmdâdına koşmaz isek mat olacak (H.t.S., 30).

Matiz; Serhoş; Karının da, matizi ne sulu oluyor, bilir misin (T.G., 178). — Bir meyhânecinin horozu vardı; her gün meyhâneçilerden ziyâde matiz olurdu (T.E.,

104). — Zeyrekli be, bu gün **matiz** mi taşıyorsun, payton mu, yoksa serhoş dolmuşu mu (B.M.S., 129). — Şeydâ Bey'in **matizliği** biraz belâhı oluyormuş diye çok duyduk. Bir derde girmeyelim (T., 238). — Git işine be, **matiz** mi oldun. — Belâhı **matiz**, sen hâlâ zıbarmadın (C. P., 216, 330).

Maval okumak; Yalan söylemek, kandırmağa çalışmak: Böyle bir endişe hangi müteehhil erkeği zevkinden alakoyabiliyor ki, bana bu **mavalı** okuyorsun (B. K., 42).

Mayna; Yelkenlerin indirilmesi, kapanması, yatışmak: İkisi arasında mekik dokudum. Birini bırakıp ötekini öptüm; iş biraz **mayna** oldu. İkisi de gözlerinde derin kinler, kalblerinde şüpheler saklayarak mecbûri sustular (G.B.Y.D., 77).

Mefret; Büyük, cüsseli: Otomobil, o koca **Mefret**, ayı gibi homur homur homurdandı (H.S., 25).

Mortı, mortu; Ölüm: Bâzi öteberi **mortu** masrafı da olsa, ölüye ne (T., 112).

Mortucu; Ölüye âit işlerle alâkalı kimseler, imam: Ölü yıkayıcıdan mezar kazıycıya kadar, bütün **mortucuların** kulaklarına, "Paranın azlığına bakmayınız, fukarâ cenâzesidir" ihtârı fısılanıyordu (N.A.M., 40).

Mortuyu çekmek; Ölmek: Hasta kadın, defterdeki borçlarını ne vakit sildirecek; **mortuyu çekerse**, paraları kimden alacağız (İ., 126).

Mum; Balmumu gibi yumuşak, râzi olan: Kaça alırım çalımı? Eskiden altmışlık pakete **mumdu**. Şimdi piyasası fırlamış, bir aval yakalamış, yoluyor (B.M.S., 138).

Mum Hala; Pek doğru, dimdik: **Mum Hala** gibi karşıdayım; ne elim oynadı, ne dişim (T.E., 71).

Nağme etmek; Olduğu gibi görünmek: Tevbeler tevbesi ola ki aklım ermedi. Ben size ne deyip **nağme** ediyom, sizi neden yoruyom (T., 145).

Nanay; Yok: Evde yemek, cepte para şey **nanay** (B.D., 497).

Nezâreye almak; Alay etmek: O piçkurusu Hasene'ye varıncaya kadar, bu evde hepsi beni **nezâreye**, mahtaba alıyorlar (Ş.S., 619).

Okuyucuya çıkmak; Dâvet etmeğe çıkmak: **Okuyucuya** çıkarsınız, kapıları çalarsınız, "Afandım, hanımlar, haftaya düğünümüz var. Perşembe günü yüz ya-

zısına, cumaya paçaya buyurunuz inşa'lah!" dersiniz (B.K., 593).

Omuzdaş; Tulumbanın altında beraber koşan, arkadaş, meslekdaş: Karıya değil, bir **omuzdaşa** çattık; sen hiç sandık kaldırdın mı arkadaş (T.E., 145).

Orsa-boca; Gâh sağa, gâh sola dönecek yürütmek: Vâlidesi İstanbul'da, mahdum Paris'teki dilbâzlık âlemlerinde **orsa-boca** pûyân olmaktadır iken, Firûze Hanımefendi'nin havalanmış başından birkaç sevda geçti (M., 111).

Otlakçı: Böylelerine şıp-sevdi derler. şimdi sever, şimdi geçer. **Otlakçı** tabiatlı olurlar (Ş.S., 680).

Oturak; Oturak âlemleri'ne iştirâk eden kadın: Vaktiyle anılmış, yüksek fâhişe; şimdi altmışlık eski **oturak** (U.A., 386).

Övür (Öğür); Öğrenmiş, terbiye olmuş, alışık hayvan: Birbirlerimize alıştık; **övür** olduk (İ., 22). — O derece tilâvetle **övür** olmuştur ki, a'mâ hâfız gibi sallana sallana lakırdı ederdi (G.B.Y.D., 18).

Pandomima; Sözsüz, yalnız işâretle oynanılan komedyâ, oyun, dolap: Dur bakalım, bu evde bir **pandomimalar** olacak (Ş.S., 625).

Parmak yalatmak; İşi tatlıya bağlamak, aldatmak: Herif kim bilir kimlere **parmak yalatmıştır**. Başka türlü, mahalle arasında ırz ticareti olur mu (T.E., 69).

Pata, Patı çakmak: Selâm vermek: Birkaç dakika sonra, kara-oğlan karşımda isbât-ı vücut ederek, bana yerle beraber bir **patı** çaktı (G.T., 129).

Pata gelmek; Anlaşmak, uyuşmak, berâbere kalmak: Mîknatislerimiz **pata** geldi diyorum sana (B.D., 210). — Ya, vak'a-i dilsûz-i sefâletimizi takrirde ikimiz **pata** gelirsek (M.S.Ş., 64). — Birbiriniz yaptığınız fenâlıklarda **pata** geldiniz (C.P., 354).

Patanta, Patante; Esnaflık tezkiresi, san'atkarların ta'yin edilen vergiyi ödemek için kullandıkları tezkire: Belediye-lerin nezâreti altında doktorlu, **patanteli**, imtiyazlı böyle ticârethânelerin ktlığı mı var. — Kerata ecnebi **patantesinde** ise, gitsin, san'at-i mekrûhesini, tâbiyyetinde bulduğu hükûmetin memleketinde icrâ etsin (T.E., 25, 85).

Pelese; Derece, hâl, vaz'iyet: O hâle geldim ki, artık ne olursa olsun, rastgele birisini kolundan, baldırından dür

tüşleyerek meccâni otele aydeti düşünü-yordum. Ben bu **peselede** iken yine gansım açıldı (Ö.B.K., 11). — Örkesi, kederi son **peleseye** gelmiş, erkektir, paşadır (T. G., 143).

Pençik (Penç-yek); Erkeğin eline bakan kadın hür değildir; **pençiksiz** bir nevi' aile halayığı, koca esiridir (K.E., 72).

Pes: Sen benim hemşiremsin; hovar-dalıkta buna **pes derler** (T.G., 176).

Peynirlenmek; Mayalanma, o şeyden ibâret olma: Mezeleri **peynirlendik** (T. E., 141).

Pırgıç: Öyle aristokratik bir hanım, senin gibi bir **pırgıça** tenezzül eder mi (B.D., 94).

Pırnal torluğu; Kömür kuyusu : — Susmakla böyle bir rezâlet kapatılmış olur mu? — İş, **pırnal torluğu** gibi için için yanıyor, dumanı tepesinden çıkıyordu (E.K., 269).

Pırtı; Boş, süprüntü, mülevves: Çe-nen **pırtı** herif, yetiştir. Ben sana çocuğun arkasından hırka almağı gösterirdim ama şu beylere duâ et (İ., 127).

Piç olmak; Eksik kalmak, tamamlanmamak: Şekerlemesi **piç olan** adamın hemen kaşları çatıldı (E.S.K.B., 15).

Pilâki, Pulâki; Sersem, aptal: Ulan, ne enâyi **pilâkilersiniz** (C.P., 67). — **Enâ-yi, pulâkiliğin** lüzûmu yok; tam takım delikanlı değil miyim? Bizi seven olma-yacak mı (B.M.S., 136).

Postal: Şen, gösterişli giyinen kadın, fâhişe: Hele bak **postala**, beni de besbe-dâva yalancı şahit yerine kullanacak (H. B., 108).

Püfçü; Nefes eden, üfürükçü: Bu ho-calık san'atı, Nefise'nin ilminden, fazlından ziyâde **püfçülüğün** kinâyedir (T., 28).

Racon; Âdet, usûl, nizam, gösteriş, hüküm verme: Gördün mü **raconu**? Bizim Nebil Bey, bâzan lafı işte böyle lâtilokum sekeri gibi dört köşe tatlı keser (T., 114). — Bu ince **racon** kafana dank dedi mi (C.P., 29).

Sabbek (Sad-berk : Yüz yapraklı, katmerli): Sabbek Hanım (T., 30).

Sallapate, Sallapatı; Huysuz, dik başlı, haşın: **Sallapate** bir yedekçi eline düşmüş bir a'mâ gibi (M.T., 151).

Salma gezmek; Başiboş, hayvan gibi dolaşmak: Sokaklarda başiboş deve gibi **salma** geziyorum (C.P., 75).

Saparta; Bir batarya topun birden ateş etmesi, alabanda ateşi, şiddetli tek-

dir: Hanımefendi kalkmış, ikisine de **sapartayı** vermiş (M.T., 144).

Selânik-yürek; Yahudi gibi çok korkak: İkisi de ellerinde silâh, birbirlerine kuru-sıkı böbürleniyorlardı amma ikisinde de **yürek Selânik** olduğunu biz karşıdan görüyorduk (B.D., 388).

Seyrek basan : Buna **seyrek basan** derler. Beş adımda buradan Fâtih'e seker (C.P., 76).

Sıfata çalmak; Yüze vurmak, fırlatıp yüze atmak: At suya, yarım saat kaynat; içinde bir dirisi kalırsa, getir **sıfatıma çal** (T., 145).

Sırıkçioğlu; Külhanbeyi ve tulumbacı oğlu: Vay **sırıkçioğlu** be, üçün birine kanaât etmiyor da (S.A., 93).

Sıya, Siya etmek; Küreği tersine kul-lanarak kayığı geriye, kıça doğru yürüt-mek: Şimdi ne yapacağız; tekrar üzerine mi varacağız, **siya edip** geri mi çekileceğiz (U.A., 384).

Silme; Ağzına kadar dolu: Apostol, Gülşen Bey'e bir kadeh **silme** gel; lafını kaybetti, aklı başına gelsin (U.A., 242).

Sipelemek, Sepilemek; Dibâgat etmek: Postunun büsbütün tüyden hâli yerleri **sipelenmiş** deri gibi parlıyordu (İ.H.S., 43).

Sölmek; Birdenbire gelmek: Bu es-nada kesik bir refâar ile, bayırın altın-dan Hürmüz söktü (Ht.S., 81).

Sulu-zırtlak; Limon: Bâzi şeylerin adını mümkün değil öğretemedim; limo-na hâlâ **sulu-zırtlak** der (C., 49).

Şavullamak; Şakullamak, ölçmek, doğ-ru olup olmadığını anlamak: Gazeteyi kör dilenci gibi makamla, **şavullama** okur (T.E., 60). — Zevcemin de, gözlerini bü-zerek düşünmesinden, herbir kelimeye bi-rer mânâ **şavullamakla** meşgûl olduğunu sezdim (G.B.Y.D., 130). — 20.000 hıranın zengin, fakat kalbsiz bir herifin gözleri-ni nurlandırmak için, fındıkçı bir kadı-nın gerdanına asılıp kalmasının ne demek olduğunu bir kere aklımızla **şavullayınız** (C.P., 28).

Şıp-sevdi; Böylelerine şıp-sevdi der-ler; şimdi sever, şimdi geçer (Ş.S., 680).

Şinanay; İdâre lâmbası, idâre etme, yoluna getirme: Ben, ona **şinanay** lisâ-nından cevap veririm (T., 111).

Şom (Bk., Çom.)

Şopar (Bk., Çomar.)

Tandır-Nâme ahkâmı çıkarmak; Man-tıka, gerçeğe uymayan hükümler vermek, neticeler çıkarmak: Birtakım **Tandır-**

Nâme ahkâmı çıkararak, sözü ucağı-bucağı gelmez vâdilere dökerek çoşarken (K. C., 204).

Tasımına getirmek; Tasarlamak, niyetlenmek; İleride bir tasımına getirip onu paylaşivermek için, beyinlerinde gizli ittifaklar, muâhadele akdederdiler (B. K., 156).

Tavcı; Dolandırıcı; **Tavelel** alarga-dan seyretmek için, üçü de, sokağın biraz ötesinde, karşı tarafta, ayrı ayrı yerlerde durdular. — Onlar şimdi tavcılığa başladılar (C.P., 32, 35).

Tebeşir çekmek; Veresiye verilen seyleri, borçları tebeşirle çizerek işaret etmek: Para vermezsen, elbette gidip tebeşir çekeceğim (B.K., 22).

Terelelli; Çılgın, deli, meraklı; Öğlani kendi havasına bırakırsan, don giymezlerden bir terelelli yellus alır, başına getirir (T.G., 100).

Teslikat (Tensikat); İslâhat, düzeltme ve yoluna koymalar: **Teslikattan** sonra bir de bu kuyruklu yıldız çıkınca, bakkallıkta iş kalmadı (K.Y.A., 28).

Tıktaki değiştirmek : Bu sûretle kendini bana satamayınca, tıktaki değiştirdi (B.K., 494).

Tırabzan-babası; Helezon şeklindeki merdivenin ortası olan direk, veyâ boş yer: Bu delâletin öntünü almak için her şeyi yapacağım. Ben tırabzan-babası değilim (T.G., 134).

Tipota : Şimdi ikinci gelen bu zât, savm zarûretinin üçüncü gününde bulunduğu işbât ederse, demek bendenize tipota... On para yok (M.S.Ş., 64).

Tokazlamak; Tehlikeye, pusuya düşürmek; Hani ya, bir def'a, tokazladığımız bir bazirgân için elli lira eksik gönderdilerdi de, herifi kuzu püryani kuyusuna tıkarak, üzerine iki çekilik iri bir taş yuvarladıktan sonra, bırakıp savuşmuştuk (E.İ., 44).

Tonel (Tunel) geçmek; Dalgın olmak, ehemmiyet vermemek; Daha doğrusu dinlemem; içimden tonel geçerim (G.B.Y.D., 33).

Tonus (Tolos) gediği; Kelepir şey, parası için evlenen yaşlı kadın, veyâ erkek: Ne için böyle birtakım vâhi düşüncelerle bu tonus gediğini elimizden kaçıralım (K.E., 30). — Fikriye Hanım için yağlı bir parça, bulunmaz bir tonus ge-

diği kısmet zuhûr eylediğini tebşir eyledi (C., 15).

Uçlanmak; Ödemek, vermek, geri dönmek, fazla öğmek: Fakat mangizi fazla uçlanmalı, değil mi (T., 138).

Vardakosta, **Vardakoska**; Şık, zarif, alımlı, iri-yarı: Menekşe, ondört sene evvel bizde açılık etmişti. Giyinmesini, süslenmesini çok sever, pek vardakostadır (K.V., 47). — Şişman, boylu-boslu, vardakoska bir karı (U.A., 380).

Voli çevirmek: Tuzağa, ağa düşürmek: Ha şöyle, öyle bir voli çevir ki, hem senin hem de bizim işimize yarasin! Ev nerde (T., 138).

Yalabık; Tüysüz, parlak: Bu hafta 2.000 lira ile bana yalabık bir aftos göndermezseniz (U.A., 449).

Yellus, **Yelloz**; Kendi havasına tâbi hafif-meşreb kadın: Haydi oradan, musibet yellus (B.K., 289).

Yola yatmak: Muvâfakat etmek, yola gelmek: Birden kabarırsın, sonra yavaş yavaş yola yatarsın (K.C., 114).

Yisa-boğa; Kaldırıp boca etmek, bırakma: Kendime kalsa hiç böyle şeyler giyer miyim? Zoruma ne oluyor ki vücudümü yisa boğa bu demirli mengenenin içine sokayım (M., 10).

Yüz-yazısı; Köylerde gelinlerin yüzüne koydukları tel, pul, yapıştırmalar: Haftaya düğünümüz var. Perşembe günü yüz-yazısına, cumaya paçaya buyurunuz (B.K., 593).

Zeklenmek; Zevklenmek, eğlenmek(?): Aynanın karşısında kendini zeklendiğin hiç vâki değil midir (B.D., 4).

Zıvlamak (?) : Billâhi ben söylemedim. Söyleyen zıvladı (T.E., 80). — Kirâ vakti geldi geçti. Ay, baktım yine kafa tutuyor. İlk kirâda çay semâverini yakaladığım gibi zıvladım; ikinci de papaganı çektiğiz (T., 112).

Zoka; Tuzak, hile, dalavere, oyun: Yutmak için zoka arayarak dolayan âvâre gençler (U.A., 257). — Madmazel, Amca Bey'e kanburu ile mütenâsib bir zoka tertip ettikten sonra, hânedeki ufak-tefek beylere de bir çaparı hazırladı (Mr., 51).

Zom; Olgun, tamamlanmış, kemâle ermiş, çok serhoş: Fakat sonra dışarı değil kenefe bile çıkamazsın. Serhoş öyle yere gider mi; zom olduktan sonra her yer o demektir (T.E., 107).

Osmanlı Türkçesi ve Osmanlıca

Prof. Dr. Fâruk K. Timurtaş

Osmanlıca tâbiri çok yenidir ve birbirinden bir hayli farklı birkaç mânâ ifâde etmektedir. Son zamanlarda üniversite öğreniminde de çok kullanılması dolayısıyla artık yerleşmiş ve bir terim mâhiyetini almış bulunan bu kelimenin asıl ve gerçek mânâsı “*Türkiye Türkçesinin târihi devresi*,, demektir. Osmanlıca, 1299 da kurulduğu kabûl edilen ve 1923 de Cumhuriyetin ilânına kadar devam eden Osmanlı Devleti zamânında kullanılmış olan Türkçeyi göstermektedir. Osmanlı Türklerinin dili olan ve Oğuz Türkçesinin Âzerî Türkçesi ile birlikte batı kolunu teşkil eden bu Türk lehçesine tarih boyunca “*Türkî*,, , “*Türkçe*,, , “*lisân-ı Türkî*,, , denmiş; XIX. asrın ortasından itibaren “*Osmânî*,, , ve “*lisân-ı Osmânî*,, , tâbirleri anılmıştır. 35-40 yıldan beri ise “*Osmanlıca*,, , veya “*Osmanlı Türkçesi*,, , denmektedir.

Türk lehçelerine Âzerî Türkçesi, Kazan Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kırım Türkçesi, Uygur Türkçesi gibi yer ve boylara, bâzan devlet kurucusuna göre ad verildiğine göre, Osmanlı Türkçesi (ve bu arada Osmanlıca) da doğru birer deyim kabûl edilebilir. Fakat, Osmanlı İmparatorluğunun yerini Türkiye Cumhuriyeti tuttuğu ve bugünkü dile “*Türkiye Türkçesi*,, , dendiği için, Osmanlı Türkçesi ve Osmanlıca tâbirlerinden “*Türkiye Türkçesinin târihi devresi*,, , veyâ “*Târihi Türkiye Türkçesi*,, , deyimleri daha doğrudur. Esâsen Osmanlı Türkçesini bugünkü Türkçenin dışında ve ondan

ayrı telâkki etmek mümkün değildir. Türkiye Türkçesi, Osmanlı Türkçesinin bir devâmıdır. Bu isimler, Türk milletinin dilinin uzun bir târîh içerisinde geniş bir coğrafi sâhaya yayılması dolayısıyla çeşitli lehçelere ayrılmasından doğmuştur. Osmanlı Türkçesini (Osmanlıca'yı), Türkiye Türkçesinden, yâni bugünkü dilimizden ayrı gibi düşünmek ve göstermek kasıtlı ve hatalı bir görüştür. Osmanlı kelimesi devletin ismidir ve devleti kuran zâtın adından gelmektedir. Milletın adı ise Türktür ve onun konuştuğu dil Türkçedir (lehçe olarak Osmanlı Türkçesidir). Osmanlı Türkçesini, Osmanlıca'yı Türkçeden başka bir dil gibi kabûl etmek istemek ilme ve millî kültüre aykırı bir harekettir.

Osmanlıca târifinin eksikliğini ve yanlışlığını belirtirken, bir noktaya daha işâret etmek gerekmektedir. Osmanlıca, Azerice, Çağatayca, Uygurca, Kazanca, Kırgızca, Türkmençe, Kazakça v.s. dendiği zaman bunların ayrı birer dil olduğu intibai uyanmaktadır. Halbuki bunlar ayrı bir dil değil, büyük bir dilin lehçeleridir. Bu lehçelerin ayrı bir dil olduğunu Sovyetler ileri sürmektedir. Onlar bu Türk lehçelerini ayrı birer dil şeklinde göstermeğe kalkıştıkları gibi, bu Türk boylarını da başka başka milletler olarak tanıtmaya uğraşmaktadırlar. Bunun târihi ve ilmî gerçeklerle bir ilgisi yoktur. Sovyet ilim adamlarının en insafli ve en ilmî düşünenleri bile "*Türk lehçeleri*," değil, "*Türk dilleri*," demektedir. Bu yanlış deyişi mâhiyetini bilerek veyâ bilmeyerek kullananlar bulunuyor. Bu iltibası önlemek ve yanlışlığa düşmemek için Osmanlıca, Azerice, Çağatayca, Uygurca gibi Türk lehçelerini Osmanlı Türkçesi, Azerî Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Uygur Türkçesi sûretinde isimlendirmek icâb etmektedir.

Aslında doğru olmayan Osmanlıca tâbirinin birinci mânâsının böylece "Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yaşayan Türklerin kullandıkları, konuşup yazdıkları dil" olduğu açık surette anlaşılmaktadır. Bu, Osmanlıca'nın umûmî ve geniş mânâsıdır. Tâbirin ikinci mânâsıyla Osmanlı İmparatorluğu zamânının yazı dili kasd ve ifâde edilmektedir. Türkiye Türkçesinin bugünkü yazı dilinden ayırmak için, Târihi Türkiye Türkçesinin yazı diline, yâni eski edebî dile Osmanlıca adı verilmiştir. Bugün Türk üniversitelerinde ve

ilim çevrelerinde Osmanlıca denince bu anlaşılmaktadır. Osmanlıca derslerinde Arap harfli Türk yazısıyla yazılmış metinler ve dilimize Farsça ve Arapçadan girmiş olan kelimelerin mânâları ve bağlı oldukları kaaideler, Türk dili grameri ile bir arada okutulmaktadır. Bu sûretle Osmanlıca deyiminin husûsî ve dar bir mânâsı ortaya çıkmıştır. Bu mânâsıyla Osmanlıca yerine “Osmanlı Türkçesi edebî dili,, demek daha uygun olur.

Osmanlıca kelime ve tâbirinin üçüncü bir kullanılışı ve mânâsı daha vardır. Eski yazı dilinde (resmî kitâbette, edebî metinlerde ve ilmî terimlerde) zaman zaman Arapça ve Farsça kelime ve gramer şekillerine fazlaca yer verildiği için, Osmanlıca tâbiriyle ayrıca “*sâde Türkçe*,, anlayışına uymayan, anlaşılması güç ağır bir yarı dili de anlatılmak istenmektedir. Kelimenin bu mânâsı daha dar ve daha husûsîdir. Kendilerini “öz Türkçe,, cereyânına kaptıranlar Osmanlıcanın sâdece bu mânâsı üzerinde duruyorlar, kelimenin diğer mânâlarını da bunun şümûlüne sokuyorlar ve asırlar boyunca kullanılmış olan Osmanlı Türkçesini bu gözle görüyorlar ve gösteriyorlar. Halbuki anlaşılması güç olan, halk dilinden uzaklaşmış yazı dili hiçbir zaman umûmîleşmemiş; husûsî bir zümre dili mâhiyetinde kalmıştır. Çok ağdalı, anlaşılması zor zannedilen Dîvan edebiyâtı metinleri arasında son derece sâde, âdetâ konuşma (halk) diliyle yazılmış parçaların sayısı hiç de az değildir.

“Osmanlı Türkçesi yazı dili,, XIV. asrın başında meydana gelmiştir. Târihî gelişmesi içerisinde bu edebî dili üç devreye ayırabiliriz:

1. *Eski Osmanlı Türkçesi.*

Selçuklu devri Türkçesini de içine alan ve XV. yüzyılın sonuna kadar devam eden devre. Bu devre için daha çok, “Eski Anadolu Türkçesi,, tâbiri kullanılmaktadır.

2. *Klâsik Osmanlı Türkçesi.*

XVI. asrın başından XIX. asrın ortasına kadar devâmeder. Dîvan edebiyâtının dilidir.

3. Yeni Osmanlıca.

XIX. asrın ortasından XX. asrın başına kadar devâm eden deyre. Tanzîmat ve Edebiyât-ı Cedîde (Servet-i Fünun) edebiyatçılarının ve o devir ilim muhitinin dili.

Eski Osmanlı Türkçesi devresinin belli başlı mahsûlleri XIII. asırda yaşayan Ahmed Fakih, Sultan Veled, Şeyyâd Hamza ve Dehânî ile Yûnus Emre'nin Selçuklu Türkçesi husûsiyetlerini de gösteren manzumeleri ile, XIV. asırda yetişen Âşık Paşa (*Garibnâme*), Kadı Burhaneddin (*Dîvan*), Hoca Mes'ud (*Süheyl-ü Nevbahar, Ferhengnâme-i Sa'dî Tercemesi*), Kul Mes'ud (*Kelile ve Dimne*), Ahmedî (*Dîvan, Cemşid-ü Hurşid*), Şeyhoğlu (*Hurşid-ü Ferâhşad*), Gülşehrî (*Mantık-ut Tayr Tercemesi*) ve XV. asırda yaşayan Süleyman Çelebi (*Mevlid - Vesilet-ün Necât*), Ahmed-i Dâî (*Dîvan, Çengnâme*), Mercimek Ahmed (*Kaabusnâme*), Şeyhî (*Dîvan, Harnâme, Husrev-ü Şirin*), Âşık Paşazâde (*Tevârîh-i Âl-i Osman*), Ahmed Paşa (*Dîvan*), Sinan Paşa (*Tazarru-nâme*), Necâti (*Dîvan*) gibi eserlerdir.

Klâsik Osmanlı Türkçesi, XVI. asırda artık tam olarak teşekkül etmiş olan Dîvan edebiyâtının dilidir. Bu dilde Bâkî, Hayâlî Beğ, Fuzûlî, Nef'î, Nâilî, Şeyhülislâm Yahya, Nâbî, Nedîm, Şeyh Galib, Evliya Çelebi, Naîmâ gibi büyük sanat-kârlar eser vermiştir.

Yeni Osmanlı Türkçesi 1839 Tanzîmat hareketinden sonra ortaya çıkan Türk yenileşme edebiyâtının dilidir. Şinâsi, Nâmık Kemâl ve Ziyâ Paşa ile başlar. XIX. asrın sonundaki Servet-i Fünun edebî cereyânı bu dili daha işlenmiş bir hâle getirir. Başlıca temsilcileri Tefik Fikret, Cenab Şehâbeddin ve Hâlid Ziyâ'dır. Yeni Osmanlı Türkçesi 1912'ye, "yeni lisan,, ve "millî edebiyat,, cereyânına kadar devâm eder; kısa bir geçiş devresinden sonra yerini "yeni Türkçe,,ye bırakır.

Osmanlı Türkçesinin kendi çerçevesinde gelişmesi ve devrelere ayrılması, daha çok, yazı diline giren Arapça ve Farsça unsurların dozu bakımından olmuştur. Osmanlı Türkçesi yazı dili, Türkçe esas olmak üzere birçok Arapça ve Farsça kelime, şekil ve kaaideleri içine almıştır. Bu yazı dilinde pek çok Arapça, Farsça kelime, tamlama, birleşik şekil ve cemi şekil-

leri kullanılmakla berâber; cümlelerde fiil ve bağlama unsurları dâima Türkçe olarak kalmıştır. Esas bünye ve kuruluşun Türkçe olması değişmemiştir.

Eski Osmanlı Türkçesi devresinde, bilhassa başlangıçta dil bir hayli sâde idi. Arapça ve Farsça kelimelerin sayısı fazla değildi. Türkçe üstün ve hâkim durumda idi. Eski Osmanlı Türkçesinin son safhasında, XV. asrın ilk yarısında, yazı dili Türkçe ve yabancı asıllı kelimelerin miktarı bakımından muvazeneli idi. XV. asırdan sonra ise, dilimize Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların girişi arttı. Bunda, Türkçenin aruz veznine kolaylıkla tatbik edilememesi dolayısıyla, Arapça ve Farsça kelimeler kullanmak zarûreti de rol oynamıştır. Klâsik Osmanlı Türkçesi devresi yazı dilinde, artık Türkçe çok zaman sâdeliğini kaybeder. Fakat, manzum eserlerde bu hâl, tamâmiyle değil, yer yerdir. Ancak bâzı mensur eserlerde, husûsiyle XVII. asır ve daha sonra yazılmış olanlarda çok defa hâkimiyet Arapça ve Farsçaya geçer. Birkaç kişinin (Veysi, Nergisî gibi) eserlerinde ise, Türkçe bir sayfalık bir ibâre içerisinde bir iki fiile ve zarf-fiil şekline inhisar eder, âdetâ kaybolur.

Klâsik Osmanlı Türkçesi devresinde yazı dili, konuşma dilinden yavaş yavaş uzaklaşır, sonunda anlaşılması güç bir zümre dili mâhiyetini alır. Sâde Türkçe saz şâirlerinin ve halk hikâyecilerinin eserlerinde yaşar. Fakat, böyle bir ayırım mutlak değildir. Halk sanatkârları, Dîvan edebiyâtı dilinin tesirinden uzak kalamadıkları gibi, Dîvan şâirlerinin de konuşma diline yakın eser verdikleri görülür. Bununla berâber birbirinden farklı iki dilin berâberce yürüdüğü bir gerçektir. Tanzîmattan sonra “Yeni Osmanlı Türkçesi,, devrinde ise, yazı diline Arapça ve Farsçadan yeni kelime ve şekiller girmiştir. Batıdan alınan mefhûm, tâbir ve ıstılâhlar Arapça, Farsça tamlama ve birleşik şekillerle anlatılmıştır. Bu devrede dilin sâdeleşmesi hakkında bâzı düşünceler ileri sürülmüşse de, dildeki ikilik ortadan kaldırılamamıştır. Yazı dilinin sâdeleşmesi ve halk diline yaklaşması ve sonunda konuşma ve yazı dillerinin birleşmesi, ancak 1908 den sonra yeni Türkiye Türkçesi devresinde mümkün olabilmıştır.

Tanzimattan sonra yazılan gramer kitaplarında ve lûgatlarda Osmanlı Türkçesi (lisân-ı Osmânî), umûmiyetle “Türkçe, Arapça ve Farsçadan teşekkül eden bir dil” tarzında târif edilmiştir. Bu anlatışın gerçekle ilgisi olmakla beraber, mübalağalı bir ifâdedir. Çünkü, konuşma dilinden uzak bile olsa, Osmanlı Türkçesi yazı dilinin esâsını Türkçe teşkil etmektedir. Durum bir binâyâ benzetilirse, Osmanlı Türkçesinin edebî dili içerisinde Türkçe temel, duvar ve çatı mâhiyetindedir. Arapça ve Farsça harçta ve binânın dış ve iç süslemesinde kullanılan malzeme ve şekillerden bir kısmını teşkil etmektedir. Bunların da mühim bir kısmı yine Türkçeden meydana gelmiştir.

Yukarıdan beri yaptığımız açıklamanın hulâsası ve neticesi olarak diyebiliriz ki, “Osmanlıca,, tâbiri doğru değildir; bunun yerine “Osmanlı Türkçesi,, deyimi kullanılmalıdır ve Osmanlı Türkçesi, Türkiye Türkçesinin târihî devresini göstermektedir. Türkiye Türkçesi böylece şu devrelere ayrılarak tasnif edilebilir:

I. *Târihî Türkiye Türkçesi* (Osmanlı Türkçesi)

1. Eski Osmanlı Türkçesi (Eski Anadolu Türkçesi)
2. Klâsik Osmanlı Türkçesi
3. Yeni Osmanlı Türkçesi

II. *Yeni Türkiye Türkçesi* (Bugünkü dilimiz)

Osmanlıca tâbirinin birinci mânâsı (Osmanlı İmparatorluğu zamanında kullanılan Türkçe) ve mânâsı (Osmanlı Türklerinin yazı dili) için artık “Osmanlı Türkçesi,, deyimi kullanılmalı, Osmanlıca kelimesi bir tarafa bırakılmalıdır. Birinci mânâ için “*Târihî Türkiye Türkçesi,,* tâbirine de yer verilebilir. Osmanlıca tâbiri sâdece üçüncü mânâ, yâni konuşma dilinden uzak, anlaşılması güç metinlerin dilini göstermek için kullanılabilir. Üniversite öğretiminde ve ilmi neşriyatta da bundan sonra “Osmanlıca,, yerine “*Osmanlı Türkçesi,,* denmesi uygun olur. İlim ve millî kültür bunu icâb ettirmektedir. Bunu gecikmeden tatbik etmeliyiz.

EDEBİYÂTIMIZDA VATAN SEVGİSİ

ve

FIKRET 'İN VATANCILIĞI

Nihad Sâmî Banarlı

I

Bir vatan, onu bilerek ve her türlü ihtimallerden kısıkanarak sevmeyi bilen, gerçek ve ölçülü evlâdları elinde bahtiyardır. Vatan sevgisinde aşırılık, çeşitli reaksiyonları dolayısıyla, zararlı sonuçlar verir. Aynı sevgide yaygaracılık, bu sevginin kalitesini düşürür. Kısaca, her milli heyecan gibi, vatan sevgisinin de en makbûlü, bilgili, ince düşünceli ve tedbirli olanıdır.

Edebiyatımızda öyle zamanlar olmuştur ki, vatan sevgisi, sevmeyi bilmeyen; bilerek ve yanılmayarak sevmenin icaplarına uyamayan vatanseverlerin elinde kalmıştır. Böyle bir vatan sevgisinin, vatanımıza ve milletimize faydalı olacağı yerde zararlı olduğu tâlihsiz devirler yaşamamızın sebeplerinden biri de budur.

Yakın târimizde memleketi idâreye çalışan iktidar'la mühim bir kısım yarım münevverler zümresinin arasını her an açan, içli dışlı, fesad kuvvetlerinin, yurdumuzdaki vatan sevgisini de istismâr etmesi çok tabiiydi.

Nitekim Türkiye'yi hattâ halk re'yiyle idâre eden, daha yeni iktidarlara karşı, memleketimizde yaratılan **hoşnutsuzluk an'anesi**, vatan ve millet sevgimizde bencil ve fesadçı propagandalara kapılmamızın neticesidir.

Bu an'ane, devletle birlik olmak yerine devlete zıd olmak gibi bir hâl doğurmuştur. Buna bâzan yanılmış devlet idâreleri sebep olmakla berâber, hastalık, daha çok, yanılmış ve yanıtılmış vatan sevgimizdedir.

Devrinin ve mensup olduğu edebiyâtın ahlâk ve fazilet cephesini temsil ettiği inanan **Tevfik Fikret**'in de vatan sevgisi ve vatan anlayışı, yaşadığı devrin bu çeşit buhranları arasında gelişmiştir. Onun gerek vatan anlayışını, gerek millet sevgisini, ancak bu içtimâî krizler ortasında görmek ve o şartlar içinde değerlendirmek doğrudur.

Tevfik Fikret, yaşadığı devrin her türlü içtimâî buhranlarından teessür duyan bir rûhdu. Yurdumuzda, gizli, açık emeller ve hâdiselerle yaratılan, fikrî, içtimâî buhranların fırtınalarına kapılabilir yapıda, fevrî, hassas ve alıngandı. Bu yüzdendir ki **Fikret devri**'nin münevverler zümresini saran ve sarsan, kötümser hoşnutsuzluklar arasında, vatan için duyulan en samimî heyecanlar da, çok kere, şâirin rûh buhranlarına paralel duygular hâlinde geliyordu.

Biz, bu mühim noktayı, burada, sâdece hatırlatmak lüzûmunu hissediyoruz. Bunun yanında, dilimizde, edebiyâtımızda, vatan için duyulan duyguları; yaratılan tâbirleri, kısaca, bizim vatan sevgimizi daha iyi anlamak için, **vatan** mefhûmunun daha önceki hayâtını da, yine kısaca, hatırlamak gerekir:

Bir milletin sâhibi ve evlâdı olduğu azîz toprak mânâsındaki **vatan** anlayışının, daha Ortaasya Türklüğü'nde, derin ve olgun bir mâzisi vardır. Bununla berâber, biz, **vatan** sözünü ancak Türkiye Türklüğü'ndeki târihi üzerinde duracağız:

Türkiye Türkçesi'nin ilk asırlarında **vatan**, ya eski **il** kelimesiyle yâhud doğrudan doğruya **vatan** kelimesiyle, oldukça değişik mânâlarda kullanılmıştır. Bunlardan biri bir tasavvuf terimidir. Bu mânâda **il** veyâ **vatan**, insan rûhlarının kopup geldiği ve birgün tekrar O'na döneceği, Tanrı diyârı'dır;

rûhların Tanrı ile bir ve bir **bütün** hâlinde buldukları **Ulûhiyet Âlemi**'dir. **Yûnus Emre**'nin şiirindeki :

Nidem elim ermez yâre
Bulunmaz derdime çâre
Oldum il'imden âvâre
Beni bunda eğler misin?

mısırâlarındaki il : vatan, bu mânâda olduğu gibi, **Fuzûlî**'nin :

İdemen têrk Fuzûlî ser-i kûyin yârin
Vatanımdır, vatanımdır, vatanımdır, vatanım

söyleyişindeki **vatan** da, düşünülen gurbete rağmen, rûhun O'ndan ayrı olmaya katlanamadığı, en büyük sevgili'nin yanındır.

Yine eski asırlar türkçesinde vatan'ın, umûmî ve arapçadaki aslına uygun bir mânâsı vardır. Bu mânâda vatan, eskilerin **meskat-ı re's** dedikleri, bir insanın doğduğu, büyüdüğü yaşadığı yer demektir; böyle bir yer, böyle bir köy, kasaba veyâ şehir demektir ki Türk halk dilinde ulaşma mânâsındaki **sıla** kelimesiyle, daha özleyişle ifâde edilir. Halk dilinde buna memleket de denir.

Fakat, Türkiye târihinde vatan kelimesinin, bir de fetih asırlarının hayâtı içinde işlenmiş, başka mânâsı vardır ki bu asırların **vatan tutmak, vatan edinmek** gibi tâbirlerinde görülür:

Bu tâbir, müslüman Türk ordularının, birer gazâ ordusu hâlinde ve bir **gazâ rûhu** ile mücehhez olarak, Anadolu ve Balkanlar coğrafyasını fethe başladıkları zamanlarda doğmuştur. Bir **ordu millet** hâlinde bu topraklara, Ortaasya'dan, Horasan'dan gelip yerleşen Türklerin, yeni coğrafyada herhangi bir yeri vatan edinmeleri, o asırlar türkçesinde bu mühim tâbiri meydana getirmiştir. Bu tâbir, arapçadaki **tevattun** kelimesinden türkçeleşmiş olsa bile, türkçede devrin târihi ve sosyal hayâtının tam bir ifâdesidir. Şöyle ki yeni yurda gelen Türkler ya savaşla açarak ya da evvelce fethedilmiş bu topraklara sonradan gelip yerleşerek bir yeri vatan ediniyor, orada vatan tutuyorlardı.

Vatan kelimesi, bu mânâsıyla o târihi hâdisenin bir ifâdesi olarak XIV. - XVI. asırlar Türk edebiyâtında kullanılmıştır. O kadar ki vatan tutma ile en az ilgili aşk şiirlerinde bile, yaşanılan hayâtın verdiği bir alışkanlıkla, bu tâbirin yer aldığı görülür. Bir misâl olarak XIV. asır şâiri Ahmedî'nin bir gazelindeki:

**Kaddün hayâli dutdu gözümdê vatan beli
Her kande sêrv olsa yêri cûybâr olur**

beyitinde bu mânâ âşikârdır.

Bu mânâda vatan, bir toprağı vatan edinip orayı sevmek, oradan ayrılmaz, ayrılamaz hâle gelmektir. Ahmedî, bunun için, sevgilisinin (gözlerinin önünden ayrılmayan) hayâlini, gözünde vatan tutmuş olmakla ifâde eder. Böylelikle bu ifâdede Dîvan Şiiri'ne yaşanılan devrin târihi ve içtimâî hayâtından aksetmiş bir çizgi var demektir. Nitekim, aynı mânâda vatan, XVI veyâ XVII. asır sazşâiri Karaca Oğlan'ın da bir koşma'sında şu şekilde şiirleşir:

**İndim, seyrân ettim Firengistanı
İlleri var, bizim ile benzemez.
Levin tutmuş, goncaları açılmış
Gülleri var, bizim güle benzemez.
.....
Karacaoğlan eydür dosta darılmaz
Hasta oldum hatırcığım sorulmaz
Vatan tutup bu yerlerde kalınmaz
İlleri var, bizim ile benzemez.
.....
Dilleri var, bizim dile benzemez.**

Dîvan edebiyâtımızda vatan'ı, ondan ayrı kalmaya mahkûm bir duruma düşünce, hemen hemen bugünkü vatan anlayışına uygun bir özleyişle şiirleştiren bir şâir de tâlihsiz şehzâde Cem'dir. O kadar ki Cem'in XV. asırda duyduğu bu vatan hasreti, XX. asır şâiri Süleyman Nazif'in Dâussıla şiirindeki özleyişi andırır.

Cem Sultan, nasıbsız şehzâdeliğinin bir icâbı olarak, ağa-beğisi, **Sultan İkinci Bayezid** ile giriştiği saltanat kavgasından sonra Rodos şövalyelerinin ve Papa'nın eline düştüğü zaman, artık vatana dönmek ümidinden uzaktı. Bu ayrılık ve bu özleyiş dolayısıyla söylediği bir gazel, **Divan Şiiri'nin** kendi klâsik söyleyiş çerçevesi içinde fakat âdetâ XIX. asır sonu ve XX. asır başı Türkiyesinde söyleniyormuş gibi, gerçek ve derin bir vatan hasreti manzûmesi olmuştur:

Can dımâğınâ erüb bûy-i vatan
Dil diler kim görünê rûy-i vatan
Çeşme-i hayvan'dan ey dil hoşdürür
Ben garib üftâdeyê cûy-i vatan
Gönlüm eyler dâimâ ânı taleb
Bend olaldan bâna giysü-yî vatan
Hurrem ölub cân-ı Cem érdi safâ
Dil sabâdan âlalı bûy-i vatan

Bu şiirdeki vatan sevgisi, Türk edebiyâtında Vatan devri diyebileceğimiz, **Namık Kemal**'lerin, **Tevfik Fikret**'lerin, **Süleyman Nazif** ve **Yahya Kemal**'lerin vatan şiirleri söyledikleri en yakın ve yeni devirlerdeki vatan sevgisinin aynıdır. Vatan devri şiirlerinde ya bir güzel kadın, ya bir genç kız ve çok ke-re bir anne olarak tasvir ve tahayyül edilen vatan, bu şiirde de yine bir güzel kadın, bir sevgili'dir. **Cem Sultan**'ın: "Vatan denilen sevgili'nin saçları beni kendine bağladığından beri, gönlüm, durmaksızın onu istiyor.,, demesi, budur.

Tanzîmat Edebiyatı, Türkiye'de âdetâ bir vatan edebiyâtı hâlinde başlamıştır. Bu edebiyâtın halkçılık gibi, hürriyetçilik gibi hareketlerinde de yine bir vatan edebiyâtı çehresi vardır.

Daha Tanzîmat'ın ilk edibi **Şinâsi'nin**, annesine Paris'den yazdığı bir mektupta: "Din ü devlet ü vatan ü milletim yolunda kendimi fedâ etmeği isterim.,, gibi mühim bir cümle vardır. Bu mektup 1850 de yazıldığına göre bizde yeni vatan edebiyâtı da bu târihte başlamış sayılabilir. Fakat Tanzîmat Ede-

biyâtı denilince herkesten çok akla gelen ve bu edebiyâtın kuruluşunda, tutunuşunda herkesten büyük vazife gören **Namık Kemal**'dir. **Namık Kemal**'de ise vatan sevgisi ve vatan edebiyâtı tam bir feveran hâlinindedir. Yurdumuzda çok haklı olarak **vatan şâiri** unvânı alan ilk Türk edibi de **Namık Kemal**'dir.

Namık Kemal, o çağlarda ısrarlı Avrupa, bilhassa Rus baskısına mâruz, yaralı fakat hâlâ çok büyük Türk vatanını âdetâ kalemi ile müdâfaa vazifesi görmüştür. Haykıran bir sesle söylediği vatan şiirleriyle, vatani seve seve koruyacak ve onun uğrunda yine seve seve ölecek duyguda kitleler hazırlamıştır.

Kemal'de vatan sevgisi, sevgilerin en samimisidir.

Bu sevgide **Namık Kemal**'in rûh ve vicdan yapısında görülen büyüklük duygusunun da hissesi vardır: Onun sevdiği vatan, her bakımdan **büyük vatan**'dır ve meselâ, **Askerlik** makalesinde söylediği gibi: “**Destanlarda görülen âsmânî heykeller gibi başı küre-i arzın bir kıtasına yaslanmış, vücûdu bir kıtasına sarılmış ve ayakları diğer bir kıtasına uzanmış,,** çok heybetli ve çok muhteşem bir varlıktır.¹

Onun, aynı vatani, **Vâveylâ** şiirinde:

Git, vatan! Kâbe'de siyâha bürün!
Bir kolun ravza-î Nebî'ye uzat!
Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at!
Kâinâtâ o hey'etinle görün!

sözleriyle tecessüm ettirmesi de sebepsiz değildir. Çünkü **Namık Kemal** devrinde Türk vatani, hâlâ, “**Başı İstanbul'a yaslanmış, saçları Balkanlarda dalgalanan, göğsü Anadolu'da ve kalbi yine orada çarpan; fakat bir kolu Hz. Muhammed'in yurduna uzanmış, öbür kolu Kerbelâ'ya el atmış,,** böyle, muhteşem bir vatandı.

Namık Kemal'de vatan fikri, aynı zamanda, çağdaş Fransız ve biraz da Alman vatancılık hareketlerinin ve vatan ede-

¹ İbret Gazetesi, 9 Teşrinievvel 1288

biyatlarının tésiri altındadır. Kemal'in vatan'ı bir **anne vatan** olarak tasvîr ve tasavvur edişlerinde bilhassa Fransız vatan şâirlerinin **anne vatan** anlayışlarına benzer çizgiler vardır.

Zîrâ vatani, güzel bir kadın, bir sevgili, bir kraliçe ve bilhassa bir **anne vatan** şeklinde tasvîr ve tasavvur ediş, Fransız şiirinde oldukça eski bir târihte başlar. Bir misâl olarak daha XVI. asırda, **pleiade şâiri Joachim du Bellay** (1525-1560), **France, Mèr des arts** adlı sone'sinde:

**France, mèr des arts, des armes et des loie,
Tu m'as nourri longtemps du lait de ta mamelle.**

diyor, vatanına: “Fransa! Ey kanunların, silâhların ve sanatların annesi! Sen, nice zaman beni göğsünün sütüyle besledin!., diye sesleniyor ve vatanını, evlâdını göğsünün sütüyle emziren bir **anne vatan** anlayışıyle seviyordu.

Diğer bir vatan şâiri, **Agrippa d'Aubigné**, (1552-1630) **La France ensanglantée** : Kana boyanmış Fransa adlı şiirinde:

**O France désolée! ô terre sanguinaire!
Non pas terre, mais cendre : ô mère!...**

“Ey harap ve kederli Fransa! Ey kana boyanmış toprak! Toprak değil, kül olmuş vatan! Ey **anne!...**, diyerek, vatanının birtakım kardeş kavgalarıyle harâb oluşu karşısındaki üzüntüsünü, ona “anne!., diye seslenmenin samîmiliği içinde belirtiyordu.

1819 da, bir başka Fransız şâiri, **Béranger** (1780-1857), **Les enfans de la France** : Fransa'nın Çocukları isimli şiirinde, vatanını:

Reine du monde, ô France, ô ma patrie!..

“Fransa!.. Benim vatanım!.. Dünyânın kraliçesi!..., diye tâzîm ediyordu.

1870-71 harbinde, vatanını, Paris surları önünde müdâfaa ederken kötürüm olan ve 38 yıl kötürüm yaşayan **Sully Prudhomme** (1839-1907) **Repentir** : Nedâmet adlı şiirinin son kît'asında:

...je t'aime dans tes malheurs,
O Franse, depuis cette guerre,
En enfant, comme le vulgaire,
Qui sait mourir pour tes couleurs

“Ey Fransa!.. Senin milli renklerin uğrunda ölmeyi bilen halkın gibi, seni bu savaştan beri, felâketlerinin ortasında, bir çocuk annesini nasıl severse öyle seviyorum..”, diyordu.

Bütün bunlar ve daha çok sayıda benzerleri, Tanzîmât'ın ve Tanzîmat'dan sonra Servet-i Fünun yıllarında Türk vatan şâirleri tarafından bilinen, tâkîbedilen ve beğenilen söyleyişlerdi. Bu sebeple Tanzîmât'ın ve bilhassa Namık Kemal'in şiirlerinde bu şiirlerden alınmış bir ilhâm bulunması çok tabîidir.

Kemal'in Vâveylâ'sını şiddetle güzelleştiren:

Bu güzellikte, hiç bu çağında
Yakışır mıydı boynuna o kefen?
Cisminin her mesâmı yâre iken
Tutdun evlâdını kucâğında.

mısrâlarında vatan, anne vatan'dır. Vatan yâhud Silistre piyesini zenginleştiren:

Cümlemizin vâlidemizdir vatan
Herkesi lûtfıyla odur besleyen
Basdı adûv göğsüne biz sâğ iken
Arş yiğitler vatan imdâdına!..

Kıt'asında vatan, anne vatan'dır.

Vatanın bağına düşmen dayadı hançerini,
Yok imiş kurtaracak bahtı kara mâderini

nakarâtıyla söylediği Vatan Mersiyesi'nde vatan, yine anne vatan'dır. Buna mukaabil, Vâveylâ'nın:

Bu tasavvur dokundu sevdâma.
Âh böyle gezer mi hiç cânan?..
Gül değil arkasında kanlı kefen...
Sen misin, sen misin? Garib vatan!

gibi mısralarında ve Hilâl-i Osmânî gibi bâzı şiirlerinde va-

tan, ya sevgili'dir ya da bir güzellik ilâhesi tasavvuruyla târif edilir.

Ancak Namık Kemal'in vatancılığı, asıl kuvvetini yeryüzünde henüz Fransa yokken de vatancılık yapmış, kadim bir milletin rûhundan alıyordu. XVIII. asırdan bu yana ise vatanın bilhassa Rus taarruzlarına karşı korunması hâdisesi, Türk rûhundaki vatan sevgi ve müdâfaasını yeniden harekete getirmişti. Kemal, daha çocukken dedesiyle birlikte Kars'da bulunmuş, Kırım muhârebesine katılan askerlerimizin vatan müdâfaasında gösterdikleri kahramanlıkları ve kahramanlıkların tâze menkıbelerini öğrenmişti. Kırım muhârebesinin yarattığı, vatan sevgisiyle söylenmiş türkülerden Kemal'in rûhuna aynı tâzelikte bir vatan fikri ve vatan müdâfaası heyecânı işlenmiş olması çok tabiidir.

Namık Kemal'in Fransa'ya gittiği zaman Marseillaise'i Türkçeye çevirecek kadar vatan şiirlerine büyük alâka duyması da aynı esâsa dayanır.¹ Bu sebeptendir ki Fransız vatan edebiyâtı, Kemal'in vatan sevgisine şüphesiz bâzı ifâdeler vermiş fakat ondaki büyük vatancılığı bu edebiyat yaratmamıştır.

İşte, bir vatan şâiri olarak **Tevfik Fikret**, önce, **Namık Kemal**'in vatan şiirleriyle beslenerek yetişmiştir; **Namık Kemal**'in, o çağların muztarip vatan topraklarında yarattığı, derin ve galeyanlı vatanperverlik havasını teneffüs ederek büyümüştür.

Kendi hisli rûhunun da meselâ, **Servet-i Fünûn**'un mühim bir kısım şâir ve yazarlarından daha kuvvetle, millet ve vatan ıztıraplarına açık olması dolayısıyla, yeni vatan edebiyâtının, **Fikret** üzerindeki têsiri derin ve devamlı olmuştur.

Fikret'in vatan duygu ve düşüncelerinde **Abdülhak Hâmid**'in **Eşber** gibi, aşırı vatanperverlik telkin eden eserlerinin de têsiri vardır.

Eşber'in, **Horaces** gibi, bir târih vak'asından ve en bü-

¹ Hürriyet Gazetesi, 57. 2 Ağustos 1869 ve T. İslâm Ansiklopedisi, Namık Kemal maddesi, s. 65.

yük bir Fransız trajedi şâirinin eserinden ilhâm almış vatanperverliği de Servet-i Fünun şâirleri için büyüleyici bir çizgidir. Böyle bir vatanperverliğin Abdülhak Hâmid'in eserinde her türlü söz sanatlarıyla şahlanmış ifâdeler bulması bu devir gençlerini şiddetle duygulandırmıştır. Bu bakımdan, Servet-i Fünun'un diğer büyük bir vatan şâiri, **Süleyman Nazif**'in söylediği:

“**Kemal**'in açtığı şehrah-ı hamiyyeti, **Abdülhak Hâmid Bey**, dehâsının bedâyi-i günâgünüyle tezyin ve tevsif etti: **Eşber**'i okuyan bir adam, hangi kavimden olursa olsun, vatan'sız yaşamamak için, ölmeği hayâtın en büyük nîmeti addeder.,¹ gibi cümleler, **Fikret**'deki vatan sevgisi'nin de kaynaklarından birini tanıtıcı mâhiyettir.

Eşber, 1880 de neşrolunduğu zaman, 1867 de doğan **Fikret**, henüz oniki, onüç yaşlarında, çocuktu. Fakat, bir taraftan Galatasaray Sultânisinde edebiyat hocası **Recâizâde Ekrem Bey**'den okuduğu, bir taraftan da Servet-i Fünun'daki bütün arkadaşlarının şiddetle hayrânı buldukları; **Abdülhak Hâmid**, her eseri hattâ her mısraıyla onların hayâtında ve hâfızasındaydı.

Fikret'in vatan şâirliği, bir tarafta da, Fransızcadaki vatan şiirlerinden ilhâm alıyordu. Fakat onun vatancılığını kaçınılmaz hâle getiren asıl sebep bizzat vatanın ıztırâbıydı.

Fikret'in çocukluk ve gençlik yaşları, Türkiye'nin, onu mutlaka yıkamak ve bölüşmek isteyen dış devletlere karşı dâimâ uyanık bulunmasını icap ettiren bir Rus ve Avrupa baskısı altında geçiyordu. Fikret, henüz on yaşında bir çocukken 1877-78 Rus savaşının bütün yurdu kaplayan acısını teneffüs etmişti. 1881 de Tunus, Fransızlar tarafından, 1882 de Mısır, İngilizler tarafından işgal edilmişti. 1885 de Doğu Rumeli topraklarımız Bulgaristan oluyordu. 1896 da Ermeni ihtilâlleri, 1897 de Girid isyânı ve Girid'in kaybı vâki oluyordu.

Bütün bunlar, devrin gençliğini pek derin bir şekilde vatanperver etmişti.

Bu arada, **Gaazi Osman Paşa'nın** Rus ordularına karşı

¹ Süleyman Nazif, İlham-ı Vatan mukaddimesinden İst. 1332, s. 8

Plevne Müdâfaası gibi dünyâ ölçüsünde muhteşem bir vatan müdâfaası'nın gurûrunu ve millî heyecanlarını da yine Fikret'le birlikte bütün Türk gençliği duyuyordu.

Ancak, bütün bu vatan kaygı ve kayıplarının, devrin Türk aydınlarını, Türk devlet ve iktidârı etrafında birleşmiş, yek-pâre bir kütle yapması lâzım gelirken; çeşitli **dış propagandalar**, **beşinci kol faaliyetleri** ve iç sarsıntılar yüzünden, o yılların aydınları kendi devletlerinin karşısında bulunuyorlardı. Bütün ıztırapların ve bütün kayıpların yegâne suçlusu gibi görülen devlete karşı âdetâ dış bileniyordu. Bu, tam mânâsıyla vahîm bir **münevver yanılması**'ydı. Aynı devlete karşı hiç bir şey yapamamaktan doğan, rûhî bir romantizm, nice gençleri sarmıştı. Tefvik Fikret'de ise bu sâri sevgi ve ıztıraplar, şâiri, bâzan birbirini tutmayan sözler söyleyecek kadar derin buhranlar içinde bırakıyordu.

Tefvik Fikret'in **vatan yolunda ölmek** fikriyle süslenen ve müslüman Türk halkının vatan sevgi ve anlayışına en yakın bir şiiri **Hasan'ın Gazâsı**'dır. Bilhassa islâm imâmı uğrunda savaşıarak **gaazî** veyâ **şehîd** olma inancıyla yağrulmuş Türk askerlerinin bu inancını Fikret; muhterem bir ihtiyarın ağzından söyleyerek:

Cinâna, cennet ü didâra bî-melâl ü ta'ab
Kavuşmak... Âh, bu her gün nasib olur şey mi?
Gazâ, gazâ!.. Bize Hakk'ın ne mutlu bir keremi!

mısrâlarıyla dile getirir. (Burada, **gazâ** yoluyla, yorulmadan kavuşulacağı belirtilen saâdetlerden **cinân**, cennetler, **didâr** ise, Allâhın, inanmış kullarına, cennette göstermeği vaadettiği, mânevî güzelliği'dir.) **Fikret**, şiirinin devâmında, ihtiyarın ağzından dökülen bu sözler için: "**Bu hutbe sanki bir âvâze-i semâviydi..**, der ve aynı ihtiyara bilhassa şu sözleri söyler:

"Evet, yiğitler, evet... Siz fedâ-yı nefis ediniz;
Vatan yolunda fedâ-yı hayât eden ölmez...
Kadınlar, ağlamayın cenge her giden ölmez!..,

Fikret, bu duyguları dile getirirken tamâmıyla müsbet bir

vatançılık içindedir. Müslüman Türk askerini savaşta muzaffer kılan gerçeği söyler ve şiirini, köyüne böyle bir gazâdan yaralı dönen Hasan'a, bütün tabiati, âdetâ bütün vatani eğilir görmek isteyen bir duyguyla bitirir:

**Bu şanlı avdeti gûyâ selâmlıyor öteden:
Değirmenin açılan kollarında bir şefkat,
Ağaçların eğilen dallarında bir hürmet!..**

Fikret'in, vatan için, vatan bayrağı ve hürriyet için ölmek fikrini yine çok duygulu sözlerle terennüm ettiği, diğer bir şiiri de Halûk'un Defteri'dir.

Henüz yeni okumaya başlayan küçük Halûk'un elinde defter bile denemeyecek, sekiz on parça kâğıt vardır. Bu kâğıtlardan birinin üstüne bir bayrak resmi çizilmiş, altına da şu alevden kelimeler dizilmiştir:

— Ölmek ve yaşatmak seni...

Bunu yazan, küçücük Halûk'dur ve Fikret, vatan bayrağı sevgisinin bir yavrunun rûhundan taşan bu ifâdesi karşısında şiddetle duygulanır. O kadar duygulanır ki sonunda şu mısraları söyler:

**Ey şanlı vatan bayrağı, bir gün seni oğlum
Bir mevkib-i zi-heybet-i hürriyet önünde
Çekmiş görebilseydim... O pür-hande ölürken
Etmezsem eğer şevkını takdîs ile secde,
Dünyâda en alçak baba elbet ben olurum.**

Oğlum, onu gönlünce yaşat... Ölme fakat sen.

Gerçi bu şiirde, Fikret'i duygulandıran vatan bayrağı, bir vatan müdâfaasında değil de bir hürriyet ordusu önünde hayâl edilir, orada dalgalanır. Fikret, biricik oğlunun böyle bir savaşta bayrak çekmesini ve o uğurda ölmesini temennî ve takdîs duygusundadır. Ancak Halûk'un ölmek ve yaşatmak seni... dediği bu bayrağa vatan bayrağı diyen ve bayrağı bir vatan timsâli diye gösteren duygular Fikret'indir.

(Sonu gelecek sayımızda)

Bir Kitabın Yankıları

Mecmûamızın daha ilk sayısından beri neşrolunacağını haber verdiğimiz **Türkçenin Sırları** kitabı, gazete ve dergilerimizde haklı akisler uyandırmıştır.

Bu hususta müellifin aldığı, çok sayıda husûsî mektupları, tebrik ve teşekkür yazılarını; müessesenin aldığı yine çok sayıda kitap siparişlerini, bu siparişler dolayısıyla yazılan güzel yazıları buraya koymamıza imkân yoktur. Bütün bunları büyük teşekkürle karşılıyoruz.

Bu kitabın gördüğü alâka ve takdir açıkca isbât etmiştir ki Türk milleti kendi öz dili hakkında yalnız iyiyi, doğruyu ve güzel'i okumak istiyor. Bugünkü **uydurma dil'in** ve hergün değişen, hergün yeniden uydurulan kelimelerin altında yatan gizli maksadı çok iyi idrâk ediyor.

Türkçenin Sırları kitabının ortaya koyduğu hakikatler üzerinde matbuâtımızın en salâhiyetli kâlemleri tarafından da çok kıymetli yazılar yazılmıştır.

Günümüzün ve mecmûamızın hayâtî mevzû olan **Türkçemizin bugünkü tâlihsizliği**, arzettiğimiz bu alâkanın tabîî sebebidir.

Biz, hiçbir mütâlâa ilâve etmeden, okuyucularımıza bu yolda bir haber vermek maksadıyla, bu yazılardan aldığımız bâzı parçaları, intişar târihleri sırasıyla bu sahifelere naklediyoruz:

“**Türkçenin Sırları**, Nihad Sâmî Banarlı'nın bugünlerde çıkan son eserinin adıdır bu. Türk Edebiyatı Târihi'nin büyük otoritesi Banarlı, meşguliyetleri arasında, bu çok istifâdeli nefis eseri de Türk kültürüne kazandırmak fırsatını buldu.

Türk Edebiyatı Târihi adlı âbidevî eserinin 5. Fasikülü ve müdürlüğünü yaptığı, gerçek Türkçe'yi savunan **Kubbealtı Akademi Mecmûası**'nın 2. sayısı henüz intişâr etmişken, **Türkçenin Sırları**, millî kültürümüz için büyük kazanç oldu.

Bugün dilimiz, bir yamyam dili hâline gelmek üzeredir. Korkunç bir sorumsuzlukla tecâvüzlere uğramakta ve budalaca tatbikatla kötülük tohumları yeşertilmektedir. Halbuki kültür ve tefekkürün anahtarı, dildir. Bugün Türk kültür ve tefekkürü buhran içindeyse, bunun başlıca sebeplerinden biri dil kirizidir.,,

Yılmaz Öztuna

13 Haziran 1972, Dünya Ga.

“Radyo, haberleri verirken telefona gitmek için odadan dışarı çıkmak zorunda kalmıştım. Biraz sonra dönünce odada ortalığı toplayan köylü kadına: “Radyo, ben yokken ne söyledi?., diye sordum. Kadın, afal afal yüzüme bakıp: “Ben bu radyonun söylediklerini heç anlamam!., demez mi?

Eskiden münevverlerimiz halktan uzaklaşmak gayretiyle Türkçe'yi karıştırdılar; şimdi halka gitmek niyetiyle Türkçe karmakarışık ediliyor. Buna rağmen yıllardan beri İstanbul'un göbeğinde oturmakta olan köylü kadın, yirmi milyon köylüye seslenmek iddiâsında olan radyonun söylediği Türkçe'yi anlayamıyor!

Ben, bu bahse nereden geldim biliyor musunuz? Her devrin Türkçesini derinlemesine bilen kıymetli edebiyat târihçilerimizden Nihad Sâmi Banarlı üstâdımız **Türkçenin Sırları** adı altında pek güzel bir kitap çıkarmış, bir nüshasını da bana göndermek lûtfunda bulunmuş. Türkçe'nin nasıl bir karışıklık deryâsı içinde yüzdüğünü, içine biraz da mizah karıştırarak anlatan paragraflar gözüme çarptı da dertlerim deşilmiş oldu.

Şimdiden esrar küpü hâline gelmiş olan Türkçe, çözülmez bir muammâ niteliğine bürünmeden bu kitabı okumanızı tavsiye ederim. Türkçe hergün biraz daha karışıyor. Niçin'lerin cevapları verilemez oluyor. Anlatmak ve anlamak güçleşiyor. Bu gidişle ise ileride ne olacağı hiç belli değildir....

Şevket Rado

29 Haziran 1972, Hayat Mec.

“Türkçe üzerine, böylesine mahâretle biçimlenmiş yazıların toplamı, dil bilimi gibi mantikî ama ağır bir konu, zevkli bir kitap hâline gelmiş. Sayın hocamızın kitabı, kısa bir ifâde ile; ilmin, sanatla anlatılmasıdır.,,

İrfan Derman

11 Temmuz 1972, Akşam Ga.

“Bu kampa geldiğimden beri elimden düşürmediğim bir kitap var: Nihad Sâmi Banarlı'nın **Türkçenin Sırları** adlı eseri. Bu kitapta, güzel Türkçemizin göz göre göre, yıkılıp çığnenmesi karşısında, acı çeken değerli bir Türk milliyetçisinin isyanlarını, sızlayışlarını, içiniz burkularak okursunuz. Yazarla tıpatıp aynı düşüncede olmasanız bile, eğer bu milleti, bu

memleketi - özellikle Türkçeyi - seviyorsanız, onun dile getirdiği acıyı kendi yüreğinizde duymamanız imkânsızdır. Banarlı, gün gibi açıkken yalanlarla gizlenen öyle hakikatleri, o kadar ustalıkla gözler önüne seriyor ki - meselenin öteden beri içinde olmanız dahî - kitabı okurken, hayrete düşmekten kendinizi alamazsınız.

Yazar, **Türkçenin Sırları**'nı büyük bir zevkle açıklarken, geleceğe - mümkün olduğu kadar - iyimser bir gözle bakmakta; doğruluğuna yüzde yüz inandığı şeylerin bir gün nasıl olsa gerçekleşeceğini ümit etmektedir. Bu ümidi **dilde dünyânın en zevkli ve en sanatkâr milleti** olarak vasıflandırdığı, Türk milletine olan güveninden doğuyor. Bu milletin, bir gün, dilini yürekler acısı bir zevksizliğe ve perişanlığa doğru sürüklemekte olan sahte aydın ve bilginlere haddini bildireceğinden şüphesi yoktur.

Fakat biz, ne yazık ki, üstad'ın Ermenice orinak-ımn (origin) sözünden alındığını bütün delilleriyle ortaya koyduğu, zevksizin zevksizi **Örneğin** kelimesini bile hâlâ dilimizden söküp atamıyor; tersine, bu umacının yüksek mahkemenin kararlarından, bakanların nutuklarına kadar her yere girmeğe başladığını üzülererek görüyoruz.

Birkaç ay önce yayınladığım bir yazıda da söylediğim gibi, dil işi bugün Türkiye'de en önemli devlet işlerinden biridir. Bunu anlayacak, kudretli bir Devlet adamı ne zaman çıkar; dilimizi hâinlerin, çıkarıcıların, demagogların içine düşürdüğü karanlıktan kurtarıp, ilmin aydınlığına kavuşturur; bilemiyorum.

Nihad Sâmî, bu kitabı yayınlamakla, kendisine düşeni yapmıştır. Söyledikleri dinlense de dinlenmese de vicdânî huzur içinde olacaktır. Zâten, çöle benzeyen bir ortamda, içimizdekileri söylemek için çırpınıp durmamız, hep o vicdan huzuruna kavuşmak için değil midir?,,

Mehmet Çınarlı

Ağustos 1972, Hisar Mec.

“Dilimizin inceliklerini çok iyi bilen değerli edebiyatçılarımızdan Sayın Nihad Sâmi Banarlı, dil mevzûunda daha önce yazmış olduğu 43 yazıyı **Türkçenin Sırları** adı altında kitap hâline getirerek Türk dilinin dostlarına sunmuştur. Aynı ayrı başlıklarla birbiri ardınca sıralanan ve birbirini bütünlleyen yazılar; Türkçenin güzelliğini, mükemmelliğini, uydurma dil fâciasını pek güzel şekilde anlatmaktadır. Zevkli anlatışı dolayısıyla ilgi ile okunan kitapta sayın Banarlı'nın üzerinde en çok durduğu hususlardan biri, Türkçe'nin mûsikisi, ses güzelliği meselesidir. Üstad edebiyatçımız dilimize başka dillerden giren kelimelerin bizim kendi telâffuzumuzla değiştiğini, millî sesle söylendiği için artık tamâmiyle birer Türkçe kelime sayılmaları gerektiğini çok haklı olarak ileri sürmektedir. Muhterem Nihad Sâmi Banarlı'nın dokunduğu ikinci mühim nokta, Türkçe'de kelimelerin ulaştığı mânâ zenginliğidir. Dilimizde bir kelime mecazlarla ve kendisinden doğan kelimelerle bazan 40, 50 mânâ ifâde edebilmektedir. (Kitapta **düşmek** kelimesinin 30'dan fazla mânâsı verilmiştir.) Değerli üstad, Türk milletinin yalnız Türkçe kelimelere değil, yabancı asıllı pek çok kelimeye de mânâ zenginliği vererek bunları Türkçeleştirdiğini; halkın malı olmuş, yaşayan dilde yer alan kelimelerin hiç bir sûrette atılmayacağını, inandırıcı delillerle izâh etmektedir.

Sayın Banarlı'nın ele aldığı üçüncü mühim husus, Dil Kurumu'nun Atatürk'ün yolundan ayrılması meselesidir. Kitabın sonunda yer alan **Dil İnkılâbından 28 yıl Sonra** başlıklı bahiste muhterem müellif dil inkılâbımızın güzel bir tahlilini yapmakta, Atatürk'ün Güneş-Dil Teorisi'nden sonra uydurmacılıktan ve öz Türkçecilikten normal, yaşayan Türkçe'ye dönüldüğünü, Dil Kurumu'nun ise bugün bunun aksine hareket ettiğini belirtmektedir.,,

Prof. Faruk K. Timurtaş

11 Ağustos 1972, Tercüman Ga.

“Değerli yazar ve edebiyat târihçisi Nihad Sâmî Banarlı'nın yeni bir eseri yayınlandı. İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü yayınlarından olan bu yeni eserin adı **Türkçenin Sırları**'dır.

Nihad Sâmî Banarlı'nın Türk dili üzerinde uzun yıllar yaptığı araştırmaların mahsûlü olan bu kitapta yer alan yazıların çoğu çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış, bir kısmı da konferans olarak verilmiş, tebliğ hâlinde okunmuştur. Yazar, bunları kitap hâlinde toplarken yeniden gözden geçirmiş, gerekli eklemeleri, düzeltmeleri yapmıştır.

O, “Şu fânî dünya saadetleri içinde hiç bir şey, aziz Türk çocuklarına Türk dilini öğretmek kadar güzel hizmet değildir. Muallimler, hangi dersin hocası olurlarsa olsunlar, Türk çocuklarına herşeyden çok Türk dilini öğretecek; onlara ana-dillerinin ses ve söz güzelliklerinden, ifâde ve mânâ zenginliklerinden güfteler ve besteler vereceklerdir.,, diyerek çok önemli bir husûsâ işaret etmekte, Türk diline olan sevgi ve saygısını belirtmektedir.

“Dilcilik taassupla, cehaletle olmaz. Dil'e dikkatle, dilin zevkine, dehâsına varmakla olur.,, diyen yazar bu dediklerinde haklıdır sanıyoruz.

“Dil ve Edebiyat Derslerimiz,, makalesi de dikkatle ve ibretle okunmaya değer. Bâzı sol eğilimli öğretmenlerin, edebiyat derslerini sol ideolojilere nasıl âlet ettiklerini içimiz sızlayarak okuyoruz. Edebiyat Fakültesi'ni bir türlü bitirememiş sol eğilimli bir yazar, Soyut adlı derginin Temmuz sayısında şu tüyler ürpertici iddiâyı ileri sürüyordu: “Türkleri Batıya 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu değil, bir Nazım Hikmet ve Orhan Kemal tanıtmıştır.,, Bu gibi hezeyanları okuduktan sonra Banarlı'nın “Dil ve Edebiyat Derslerimiz,, yazısı bir kat daha önem kazanıyor.,,

İlhan Geçer

Eylül 1972, Hisar Mec.

T Ü R K İ Y E M

*Yine İstanbul'u andım, yine akşamdı bütün,
Yine sevginle doluydum ki gönülden yanarak
O'nu gördüm ve değiştim, onu sensin sanarak..
Kara bir tüy gibi sessizce uçup gitti hüznün.*

ASUMAN SARGUT

B İ R C Â M İ İ Ç İ N

*Baktım ki aralanmış gönlümde demir kapı:
Beş aydır görmediğim nûrdan yapı yolunda..
Anladım, o değilmiş sâde taştan bir yapı
Bir îman ki içimde, bir sadâ ki rûhumda..*

Mart 1972

Rochester - New York

ASUMAN SARGUT

K İ T ' A

*Emret de gözün hep bana baksın gene dal dal
Son salkım ümit, özlediğim âlemi kursun
Zâten gece kalbsiz, güneş ümmî ve deniz lâl
Bir kıl boyu aydınlığı çok görme n'olursun.*

SABRİ GALİP NAKİBLER

İ S T E K

*Bu soğuk mermerde sıkılan rûhum,
Sonsuzluğa kanad germek istiyor,
Sanki dalgalarla boğuşan Nûh'um,
Canım, erilmeze ermek istiyor...*

*Saklansın, saklansın Rûhum bedenden,
Soyun, soyun beni, bendeki ben'den,
Çıkarın cevheri şu kirli tenden,
İçim onu Hakk'a vermek istiyor...*

ATTİLÂ ÖZÇELİK

D Â V E T

*Bir düğün alayı sokak ve yollar;
Gelen gider, giden dönmez bir daha.
Uzanır sonsuza dermansız kollar,
Uzanır dermansız kollar çarmıha.*

*İlerler her gölge silinir yolda,
Sağda güleş yüzler hıçkırır solda.
Bir ses der, bu yolda sen de kaybol da
Âlâm-ı ufka dal, dönme bir daha.*

MEHMET BAYRAKTAR

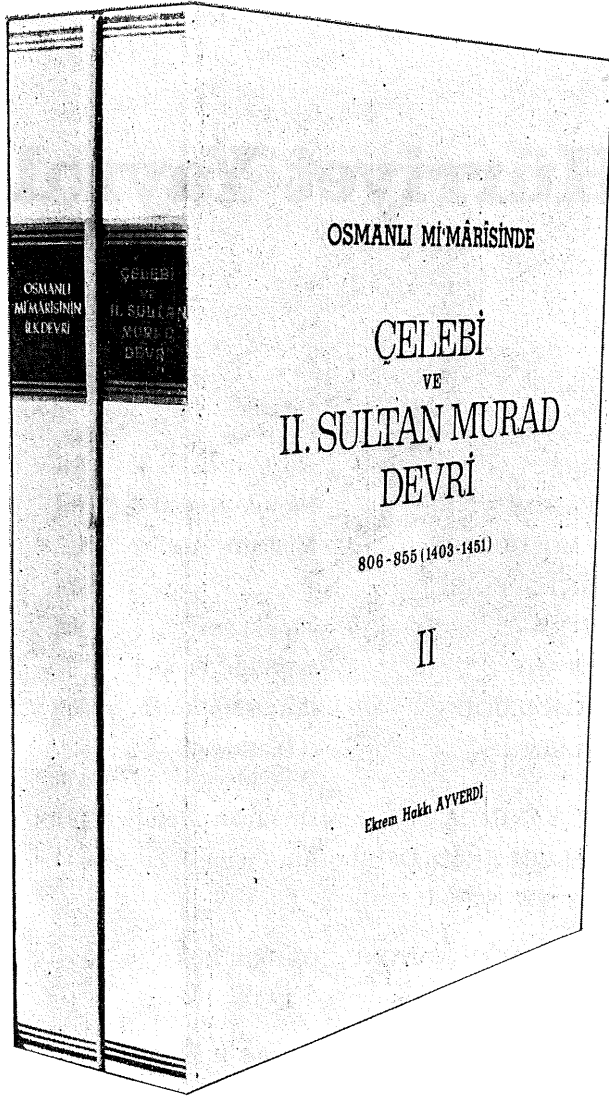
**Millî Kùltürümüze
Hizmet Eden
Müesseseler**

Hürriyet Yayınları

<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazarı</i>	<i>Sayfa Adedi</i>	<i>Fiyatı</i>
ALİ İLE NİNO	Kurban Said	348	20 TL.
OSMANLI TARİHİ	Namık Kemal	394	25 »
GEÇMİŞTE YOLCULUK	Mebrure Alevok	399	15 »
MASA ANSİKLOPEDİSİ		815	30 »
ÖĞRETMEN	Jack Lynn	408	20 »
YANYA SULTANI	William Plomer	336	15 »
GELİBOLU GÜNLÜĞÜ	Ian Hamilton	300	15 »
YANLIZ KALPLER	C.D. Bowen - D.V. Meck	440	20 »
DOKTORUM YANIMDA	Dr. Joan Gomez	484	25 »
OKUL PİYESLERİ ANTOLOJİSİ	Ali Poyrazoğlu	445	20 »
AÇIKLAMALI VE NOTLU BAĞ-KUR			
SOSYAL SİGORTALAR KANUNU VE	Gürbüz Ersan	291	20 »
SOSYAL HAKLARIMIZ			
BETSY	Harold Robbins	551	25 »
365 GÜN	Dr. Ronald J. Glasser	349	15 »
AVUKATIM YANIMDA	Osman Kiper	416	25 »
KARADENİZ OYUNU	Keith Wheeler	507	25 »
HAZRETİ MUHAMMED MUSTAFA	Muhammed Heykel	540	50 »

25×35 eb'adda, kuşe üzerine 620 shf., 1050
resim ve plânla mücehhez olarak, 450 T.L.

İSTANBUL FETİH CEMİYETİ
İSTANBUL ENSTİTÜSÜ

Çarşıkapı No: 81 — İstanbul

I. F. C.

İSTANBUL ENSTİTÜSÜ

Takdîm Eder :

Sâmiha Ayverdi

İSTANBUL GECELERİ

Bundan 50 sene önceki İstanbul'u, hâfızalardan silinmeyecek kadar kuvvetli, millî çizgileriyle ve **hâlis bir Türkçe** ile gözler ve gönüller önüne seren eser.

Zarif kapak, kaliteli kâğıt ve baskı ile, 200 shf.,
15 T.L.

Nihad Sâmi Banarlı

TÜRKÇENİN SİRLERİ

Türk Dili'nin bütün güzelliğini, üstünlüğünü, inceliğini, âhengini, asîlliğini, tatlı ve acı mâcerâsını meydana koyan eser.

Renkli kapak, kaliteli kâğıt ve baskı ile, 320 shf.,
25 TL.

Dostlar Beni Hatırlasın Bektaşî Dedikleri	A. V. Şatıroğlu M. Elođlu - O. Tansel	Doğru mu Yanlış mı Eski Mısır Şiiri Sanatta Batıya Açılış	Faruk Yener T. S. Halman
Bilimin Uzak Sınırlarında İkbâl'den Şiirler Őairin Seçtikleri Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklarımız Kitabın Evrimi Türk Süsleme Sanatı Mevlâna - Mesnevi'den Hikâyeler Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu	G. Gamow - S. Ataman A. N. Tarlan Ü. Y. Ođuzcan C. T. Berklin Orhan Öcal Hüsnü Züber Mehmet Önder Metin And	ve Osman Hamdi Dünya Sanat Tarihi Denemeler Őarkılar Kitabı XIX. ve XX. Yüzyıllar- da Büyük Devletlerin Yayımla Siyasetleri ve Milletlerarası Ö- nemli Meseleler Rübailer Tarih Boyunca Türk Atasözleri	Mustafa Cezar Adnan Turani S. K. Yetkin B. Necatigil Reşat Sagay Ü. Y. Ođuzcan Aydın Oy

İ. F. C.

YAHYÂ KEMÂL ENSTİTÜSÜ

Taktâm Eder :

YAHYÂ KEMAL

Neşrolunmuş Eserleri :

Kendi Gök Kubbemiz (III baskı)	25 TL.
Eski Şiirin Rüzgârıyla	25 »
Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş	25 »
Aziz İstanbul	25 »
Eđil Dađlar	25 »
Siyâsi Hikâyeler	20 »
Siyâsi ve Edebî Portreler	20 »
Edebiyâta Dâir	25 »
Yahyâ Kemal Enstitüsü Mecmûası II	25 »

I. F. C.

YAHYÂ KEMAL ENSTİTÜSÜ

Takdîm Eder :

YAHYÂ KEMAL

Çocukluğum,

Gençliğim

Siyâsî Ve Edebî Hâtıralarım

2 Aralık 1972'de çıkacak

**Türkçemizin ve Edebiyatımızın
Yarını için çalışanlara :**

Kubbealtı Akademi Mecmûası
sayı 1, shf. 9-22 de okudu-
ğunuz **BEYANNÂME**' mi-
zin gösterdiği hedeflere uygun
**şiiir, nesir, deneme ve küçük hi-
kâye**'lerinizi bize gönderebilir-
siniz.

Mecmûamızın maksadı zâ-
ten sizi bu hedeflere doğru yü-
rür görmektir.

Göndereceğiniz yazılar içinde
Akademi Jürisi'nin mecmûa-
mızda neşrini uygun bulacağı
**şiiir, nesir, deneme ve küçük hi-
kâye**'ler sahifelerimizde yer
alacak; gerekirse tedkik ve
tenkidleri yapılacak, takdir ka-
zananlara hediyeler sunula-
caktır.

Okuyucularımızın, bize yardım için ilân veren müesseselere ayırdığımız sahifeleri bile kıskanan ve bizden daha çok yazı, daha çok bilgi isteyen mektuplarına bilhassa teşekkür etmekteyiz.

Ancak, mecmûamızın **Türk Kültürüne Hizmet Eden Müesseseler** adı altında ayırdığı sahifeler, bizden maddî yardımlarını esirgemeyen ve dolayısıyla mânevî cesâretimizi arttıran müesseselere tahsis edilmiştir. Biz, burada bu müesseselere de samîmî teşekkürlerimizi bildiriyoruz.

Türkiye’de hemen hergün, gerçekten münevver ve vatansever bir okuyucu zümresinden, çok sayıda **abone olma dileği** alan tek mecmûa, **Kubbealtı**’dır.

Bu sevindirici hâdisenin bir milletin dili ve kültürü için çalışanlara nasıl bir kuvvet ve cesâret vereceğini okuyucularımız çok iyi bilirler.

Bu sayımızda bütün muhterem **abonelerimize** şunu hatırlatmak istiyoruz ki **Kubbealtı Akademi Mecmûası**, bugün birinci abone yılını doldurmuş bulunuyor.

Şimdi, daha sağlam imkânlarla gireceğimiz ikinci yılımızda, hem mecmûamızı vaktinde almak hem de çalışmalarımıza bu yoldan bir yardımda bulunmak için, abone kayıtlarınızı tekrarlamanızı diler, size, derin saygı ve sevgilerimizi yollarız.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, bu sayısıyle birinci yıl neşriyatını tamamlamış bulunuyor. Mecmûamız, Türk dilini, Türk edebiyatını koruyup yaşatma yolunda bizimle berâber olan bütün aziz okuyucularına şühran duygularını bildirir.

Yeryüzünde hiçbir dil, Türkçenin mârûz kaldığı vahim sabotajlara uğramamıştır. Her dilin büyük müdâfaacıları, her yerde, vazifelerini şuurlu bir dil sevgisiyle başarmışlardır.

Bu bakımdan, yeryüzünde âdetâ sâhipsiz kalan tek millî dil, bizim aziz Türkçemizdir. Memleketimizde, sayıları gün geçtikçe çoğalmakta olan mühim bir kısım okuryazarlarımız, dil mevzûunda ustalıkla aldatıldıkları için, **uydurma dil** hareketlerini yıkıcı değil, yapıcı sanma hatâsına düşmektedirler.

Kubbealtı Dil ve Edebiyat Akademisi, bütün bu lisan ihtilâllerini, elinden geldiği kadar düzeltme yolunda millî ve ilmî bir gayret içindedir. Gaayesi, vatan çocuklarını kendi millî mâzilerinden, tek bir tel kalmamacasına koparmak isteyenlere, ilim ve şuur yoluyla mânî olmaktır.

Bu mevzûda bizimle berâber olan okuyucularımızın sayısı ise, hergün büyük ümid verecek bir şekilde artmaktadır.